

Verslag van een openbaar verhoor

De parlementaire enquêtecommissie aardgaswinning Groningen heeft op 14 september 2022 **de heer Moorlag** als getuige gehoord.

Voorzitter: Van der Lee

Griffier: Israel

Aanwezige leden van de commissie: Van der Graaf, Kat, Kathmann, Kuik, Van der Lee en Tielen.

Aanvang 10.00 uur.

De **voorzitter**:

Ik open de vergadering van de parlementaire enquêtecommissie aardgaswinning Groningen. Aan de orde is het verhoor met de heer Moorlag. Ik verzoek de griffier om hem binnen te geleiden.

(De griffier geleidt de getuige naar zijn plaats in de Enquêtezaal.)

De **voorzitter**:

Welkom, meneer Moorlag, bij de parlementaire enquêtecommissie aardgaswinning Groningen.

De heer **Moorlag**:

Goedemorgen.

De **voorzitter**:

60 jaar aardgaswinning heeft Nederland veel gebracht, maar kent zeker voor gedupeerden schaduwkanten. De commissie onderzoekt hoe deze schaduwkanten hebben geleid tot het besluit om de gaswinning in Groningen te stoppen. Wij willen weten hoe de besluitvorming op cruciale momenten is verlopen en hoe private en publieke partijen hebben samengewerkt bij de gaswinning. Wij onderzoeken de aardbevingen zelf en de ontwikkeling van kennis daarover, de afhandeling van schade veroorzaakt door de bevingen en het proces van het versterken van gebouwen in Groningen.

U bent een aantal jaren gedeputeerde geweest in de provincie Groningen, ook ten tijde van de nasleep van Huizinge. U wordt gehoord als getuige. U heeft ervoor gekozen om de belofte af te leggen, en daarmee de gehele

waarheid en niets dan de waarheid te zullen zeggen. Daarom verzoek ik u om even te gaan staan.

(In handen van de voorzitter legt de heer Moorlag de belofte af.)

De **voorzitter**:

U mag weer plaatsnemen.

Het verhoor met u wordt afgenomen door mevrouw Tielen en mevrouw Kat, en mogelijk heeft mevrouw Kuik op het einde ook nog enkele vragen aan u. Dat is helder?

De heer **Moorlag**: Ja.

De **voorzitter**:

Dan gaan we van start.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Meneer Moorlag. U was van 2003 tot 2009 fractievoorzitter van de Partij van de Arbeid in de Provinciale Staten van Groningen, en daarna was u van 2009 tot 2015 gedeputeerde in Groningen, met in uw portefeuille financiën, en later ook aardbevingen. In dit verhoor willen we het met u hebben over onder andere de commissie-Meijer, het bestuursakkoord van 2014, de dialoogtafel en de versterkingsopgave.

Maar we beginnen bij 16 augustus 2012. Dan vindt de beving bij Huizinge plaats. Piet de Vey Mestdagh, uw collega in het college van Gedeputeerde Staten, heeft als gedeputeerde gaswinning in zijn portefeuille. Wat was uw reactie na die beving in Huizinge?

De heer **Moorlag**:

Mijn allereerste reactie was thuis. Ik woonde toen in Winsum. Daar begonnen lampen heen en weer te schudden en stond het serviesgoed in de kast te rinkel. Ik had dus onmiddellijk wel in de gaten dat die beving veel impact had. Er waren weleens vaker bevingen geweest, onder meer in Westeremden.

In de periode daarna is er actie ondernomen. Er is een debat in de Staten geweest. Er is toen een motie aangenomen ...

Mevrouw **Tielen** (VVD):

U zegt: "in de periode daarna". Aan hoeveel dagen, weken na die beving moet ik dan denken?

De heer **Moorlag**:

Dan moet u denken aan september.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

September.

De heer **Moorlag**:

Toen is er een debat in de Staten gevoerd.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Was er daarvoor binnen het college van Gedeputeerde Staten al gesproken over die beving in Huizinge?

De heer **Moorlag**:

Ik denk dat we erover hebben gesproken in de eerste vergadering na het reces. Die beving had echt veel impact. Mensen zijn echt verschrikt de straat op gerend. Maar toch was het algemene beeld nog wel dat het een kwestie van schade en overlast was. Daar spitste het debat in de Staten zich ook op toe. Het ging over het verbeteren van het schadeafhandelingsproces. Dat was de perceptie. Die perceptie werd drastisch anders op 25 januari 2013. Toen kwam de minister met zijn brief waarin hij aankondigde dat de kwestie van de bevingen ook een veiligheidsissue was.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Daar wil ik zeker met u op doorgaan. Maar ik ben nog even benieuwd naar die eerste periode na die aardbeving van Huizinge. U zegt dat er in de collegevergadering over is gesproken. Het idee was dat de impact wel groot was. Welke acties ondernamen Gedeputeerde Staten naar aanleiding van de beving?

De heer **Moorlag**:

Mijn collega De Vey Mestdagh was toen verantwoordelijk voor de ondergrond en de gaswinning. Hij heeft naar mijn weten bestuurlijk overleg gevoerd in de regio. In oktober is hij naar het ministerie van Economische Zaken geweest en heeft daar toen gesproken met Mark Dierikx. Naar mijn weten

was de focus toen met name gericht op verbetering van de schadeafwikkeling.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Vanaf welk moment bent u zich zelf bezig gaan houden met de aardbevingsproblematiek?

De heer **Moorlag**:

Dat deed ik pas vanaf oktober 2013. Rond die tijd is collega De Vey Mestdagh gestopt als gedeputeerde. Daarvoor had ik wel bemoeienis, maar dat was dan meer langs partijgenootschappelijke lijnen. Na die brief van 25 januari heb ik op 28 januari al een notitie gestuurd naar de noordelijke Kamerleden van de PvdA. Dat liep dus met name via die partijgenootschappelijke lijnen. In de interbestuurlijke contacten had de commissaris natuurlijk een verantwoordelijkheid, maar De Vey Mestdagh was trekker op het dossier.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

En u officieel vanaf oktober 2013.

De heer **Moorlag**:

Nog iets later, eigenlijk.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Maar we hebben nog wel wat stappen door te nemen voor we daar zijn. U had het al over schade. Op welk moment was u bekend met het feit dat er een recordaantal schademeldingen was na die beving in Huizinge?

De heer **Moorlag**:

Dat kon je via de kranten wel volgen. Het Dagblad van het Noorden, een goede regionale krant, heeft daar regelmatig over bericht. Het was ook duidelijk dat er veel meer schades waren. Het was niet echt een cultuur in Groningen om die schades dan ook maar te gaan melden. Later is dat anders geworden.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Wat was uw eigen reactie op dat grote aantal schademeldingen?

De heer **Moorlag**:

Dat kunt u ook nalezen in het verslag van het debat dat de Staten hebben gevoerd. Die schadeafwikkeling moest worden verbeterd. In vele jaren

daarvoor was dat ook al een issue geweest. Statenlid Köller heeft toen geijverd voor verbetering van de schadeafwikkeling. Dat was de lijn. Het werd in die periode nog helemaal gedefinieerd als overlast en schade. En de schadeafwikkeling moest worden verbeterd.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

U noemde al dat op 25 januari minister Kamp in een Kamerbrief schrijft dat er aardbevingen kunnen ontstaan met een magnitude die hoger is dan 3,9 op de schaal van Richter. In een NRC-artikel dat wij lezen en dat is gepubliceerd op 15 februari 2014, staat dat u "wit wegtek" bij het lezen van die Kamerbrief. Wat kunt u daarover zeggen?

De heer **Moorlag**:

Ja. Ik werd gebeld door een journalist. Die attendeerde mij op die brief. Weliswaar was Bart van de Leemput, directeur van de NAM, langsgeweest bij De Vey Mestdagh en de commissaris, maar hij had daar heel omfloerst de boodschap verkondigd dat er toch wel wat issues waren met de gaswinning. Bij lezing van die brief werd echter in één klap duidelijk dat het niet alleen meer ging om overlast, niet alleen meer ging om schade, maar dat het echt ging om een belangrijk veiligheidsrisico. En dat doet wat met mensen. Als er één plek is waar je veilig wilt voelen, is het wel in je eigen huis. Die veiligheid kwam daarmee op de helling te staan.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Ja. Dat was de reden dat u wit wegtek.

De heer **Moorlag**:

Ja. Dat was de reden dat ik wit wegtek, contact zocht met De Vey Mestdagh, met Max van den Berg, nog diezelfde avond. En ik heb op de maandag erna een notitie gestuurd naar partijgenoten in de fractie van de Tweede Kamer.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

U zei dat u die brief dus zag naar aanleiding van een telefoontje van een journalist. Dat was ook de eerste keer dat u die informatie tot u kreeg?

De heer **Moorlag**:

Ja. Als ik zo terugkijk, dan denk ik: die hele besluitvorming daarover heeft zich afgespeeld in een soort laboratorium tussen NAM, SodM en EZK. Het was helemaal afgesloten voor de regio. De regio had er geen enkele

bemoeienis mee. Ik weet niet of Kamp voordien nog contact heeft gehad met lokale bestuurders, bijvoorbeeld met burgemeesters. Eerder is al duidelijk geworden dat Verhagen ook moeilijk bereikbaar was voor de regio. Ik vind dit echt een misser van de bovenste plank. Als er zo'n issue speelt, dat zo diep ingrijpt in de levens van mensen, moet je daar de meest directe overheid bij betrekken, dus de gemeenten, en in dit geval ook het provinciaal middenbestuur vanwege het schaalniveau. Je zag in die brief ook dat het direct een in beton gegoten standpunt was.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

U zei al dat u contact opnam met meneer Van den Berg, de commissaris van toen nog de Koningin, en met uw collega Piet de Vey Mestdagh. Wat bespraken jullie?

De heer **Moorlag**:

Wat de woordvoeringslijn zou moeten zijn. Er was iets voorbereid: onderzoek en afwachten. Ik heb erop aangedrongen om scherper positie te nemen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

En hoe zag die positie eruit waar u op aandrong?

De heer **Moorlag**:

Dat veiligheid een issue zou moeten zijn. Er is toen ook besloten om op de maandagochtend daarna een extra GS-vergadering te houden, ook in voorbereiding op het overleg dat later die dag was gepland met de minister, die afgereisd was naar het gebied. Veiligheid was een issue, maar voor mij was ook onmiddellijk duidelijk dat dat veiligheidsrisico de waardenbalans in het gebied verstoort. Wat bedoel ik met "waardenbalans"? Veiligheid is een belangrijke waarde, maar mensen gaan hun hele leefomgeving ook anders beleven. En ook buitenstaanders gaan dat doen. Welke effecten heeft dit op de woningmarkt? Welke effecten heeft dit op het vestigingsklimaat van bedrijven?

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Dat waren vragen waarover u die maandagochtend ook in het college van Gedeputeerde Staten met elkaar heeft gesproken?

De heer **Moorlag**:

Ik weet niet of daar toen al zo scherp en indringend over is gesproken. Ik weet wel dat ik een notitie van twee pagina's met die strekking heb gestuurd

naar partijgenoten in de Tweede Kamer. Die notitie heb ik onlangs ook nog weer weten op te duiken.

Mevrouw **Kat** (D66):

We gaan verder in de tijd. De commissie-Meijer wordt op 23 mei 2013 ingesteld door de provincie Groningen. Die commissie moet onderzoeken hoe het toekomstperspectief, het imago en het leefklimaat van het aardbevingsgebied verbeterd konden worden. Wat hoopten Gedeputeerde Staten met de instelling van deze commissie te bereiken?

De heer **Moorlag**:

Allereerst hadden wij veel liever gezien dat de minister deze commissie had ingesteld. Het was wel duidelijk dat de minister een in beton gegoten standpunt had. De lijn was: tijd kopen, onderzoeken laten verrichten. Dan is de vraag: waar kun je nog invloed uitoefenen? We hadden echt met een standvastige minister te maken. Het is makkelijker om met je blote handen een heipaal van 18 meter lang uit de grond te trekken dan om aan zo'n brief te gaan tornen. Dus wij hebben gedacht: welke issues, welke witte vlekken zitten er nog in die brief? Dat waren met name die leefbaarheid en het economisch perspectief. Zijn bedrijven, bijvoorbeeld het chemiecluster in Delfzijl, nog wel bereid vervangings- en uitbreidingsinvesteringen te doen? Willen mensen nog wel een huis kopen in dit gebied? Ik heb gesproken met winkeliers die dachten dat hun winkel hun pensioenkapitaal zou zijn. Zij hadden gedacht: als ik met pensioen ga, verkoop ik mijn winkel, en het kapitaal dat dan vrijkomt, is mijn oudedagsvoorziening. Dus ...

Mevrouw **Kat** (D66):

Ja. En wat hoopte u dan te bereiken? Wilde u de regionale economie weer in beeld krijgen?

De heer **Moorlag**:

Wij wilden dat Groningers niet slechter af zouden zijn door de gaswinning dan mensen elders in Nederland. Dat is telkens de lijn geweest.

Mevrouw **Kat** (D66):

Duidelijk.

De heer **Moorlag**:

Dan gaat het niet alleen om veiligheid, maar dan gaat het ook om leefbaarheid en dan gaat het ook om economisch perspectief.

Mevrouw **Kat** (D66):

Perspectief. Ja. Hoe kwam de samenstelling van deze commissie tot stand?

De heer **Moorlag**:

De commissaris is op enig moment met een voorstel gekomen. We hebben het daar wel over gehad, maar dat was gewoon een goede keuze omdat de belangrijkste politieke stromingen werden gedekt. Bovendien waren het mensen die verstand hadden van energie. Het waren mensen van naam en faam in bestuurlijke zin. En ik vind dat die commissie ook heel goed werk heeft gedaan. De commissie heeft eigenlijk het werk gedaan dat het ministerie heeft nagelaten, namelijk: in de samenleving ophalen wat er speelde. Hoe kijkt u ertegen aan? Er zijn gesprekken geweest met allerlei maatschappelijke organisaties, maar er zijn ook gesprekstafels geweest met bewoners. Gerdi Verbeet heeft die voorgezeten.

Mevrouw **Kat** (D66):

Ja, maar terug naar de vraag. Die ging over de samenstelling van de commissie. Hoe kwam die tot stand? Waarom achtte u de heer Meijer de geschikte persoon om dit te doen?

De heer **Moorlag**:

We hebben niet echt een sollicitatieprocedure gedaan. De commissaris is op enig moment met een voorstel gekomen. Het was in ieder geval wel duidelijk dat het gezaghebbende mensen moesten zijn. Het moesten mensen zijn die de weg wisten in Den Haag en die binding hadden met de gemeenschap. En Meijer heeft eerder dit soort trajecten gedaan, hè. Hij had bijvoorbeeld ook ervaring met een verstoorde waardenbalans in de Waddenzee.

Mevrouw **Kat** (D66):

Dus expertise en gezag waren twee van de belangrijkste criteria bij het samenstellen van zo'n commissie?

De heer **Moorlag**:

Maar deze mensen moesten ook weten hoe die energiesector werkt. Want je kunt wel zeggen: dat is toch wel een beetje een aparte tak van sport.

Mevrouw **Kat** (D66):

In hoeverre was u zelf betrokken bij de opdrachtformulering? Had u contact met gemeenten, het bedrijfsleven, maatschappelijke organisaties?

De heer **Moorlag**:

Wij hebben dat in het college besproken. De opdracht was zo breed dat juist de input bij gemeenten, het maatschappelijk middenveld en bewoners opgehaald zou gaan worden. Die opdracht ging dus van verbetering van het schadeherstel tot verbetering van de veiligheid. De commissie heeft ook iets gezegd over het versterken van het woningbestand. Het ging over de leefbaarheid, het ging over de economie, maar het ging ook om betrokkenheid en mede-eigenaarschap van de gemeenschap in Groningen. Dus het was een hele brede opdracht. De commissie had ruimte genoeg, en had anders ook wel de ruimte genomen om ook nog andere zaken die eventueel zouden spelen op te halen in de interactie met de regio.

Mevrouw **Kat** (D66):

U zegt: het ging ook over schade. Wij lezen dat veiligheid en schade buiten de scope van het onderzoek zijn gehouden.

De heer **Moorlag**:

Ja. Die suggestie is ook wel gewekt. In het voorgesprek dat we hebben gehouden, ben ik daar ook wel op aangeslagen. Er werd een beetje de suggestie gewekt dat de regio "voor het geld" zou gaan. Eerlijk gezegd is mij dat nog wel een graat in de keel. Wij hebben veiligheid met opzet buiten de scope gehouden omdat je anders de indruk wekt dat veiligheid onderhandelbaar is. Dat idee moet niet bevestigd worden. Veiligheid is een eigenstandige waarde. Veiligheid staat gewoon los van die andere issues. En op de ... Nee, laat ik het hier eerst even bij houden.

Mevrouw **Kat** (D66):

Ik citeer uit de opdrachtformulering. "Het gaat hierbij niet om directe schade van aardbevingen. Deze kan en moet via reguliere wegen en procedures worden afgehandeld. Aan de orde is hoe het toekomstperspectief, het imago, de vestigingsvoorwaarden en de belevingskwaliteit voor het gebied duurzaam kunnen worden verbeterd, en welke maatregelen daartoe moeten worden genomen."

De heer **Moorlag**:

Ja, dat klopt. Dat was, zeg maar, ook een "witte vlek" in de aanpak van de minister. De minister had een hele reeks onderzoeken ...

Mevrouw **Kat** (D66):

Ja, maar mijn vraag is: dan klopt het toch dat schade niet in de opdrachtformulering is opgenomen?

De heer **Moorlag**:

Nee, maar ik zei al: de commissie heeft daar wel behartigenswaardige adviezen over uitgebracht. Het ging ons primair om de witte vlekken in de aanpak van de minister. Hij had veertien onderzoeken geïnitieerd, maar leefbaarheid kwam daar niet in voor. De effecten op de huizenmarkt kwamen daar niet in voor. Impact op economie en werkgelegenheid kwam daar niet in voor. Deze commissie was primair voor die witte vlekken bestemd.

Mevrouw **Kat** (D66):

Dus u zegt: er waren wel adviezen over schade, maar in de opdrachtformulering is dat dus niet opgenomen. Dat is de constatering.

Vond u een dergelijk onderzoek primair de verantwoordelijkheid van de provincie Groningen?

De heer **Moorlag**:

Ja. Rond die tijd is het beleidsonderwerp "regionale economie" overgeheveld naar de provincies. Dat is overigens zeer tot mijn spijt gebeurd, want ik vind dat de landelijke overheid zich ook moet bemoeien met de regionale economische ontwikkeling. Leefbaarheid was een issue dat op een bovengemeentelijk schaalniveau speelde. De provincie was actief betrokken bij de gevolgen van de problematiek van bevolkingskrimp. En dit speelde ook op een dergelijk schaalniveau. Dit speelde niet alleen meer op het schaalniveau van de gemeente Loppersum; nee, dit speelde in een veel groter gebied. Even huiselijk gezegd: de zogeheten KNMI-cirkels. Dan gaat het om een zevental, later een negental, gemeenten die in een ingewikkeld herindelingsproces zaten. Daar waren ook wel issues met bestuurskracht. Dus ik vond dat de provincie hier als middenbestuur een zinvolle rol vervulde.

Mevrouw **Kat** (D66):

U verklaarde net al dat minister Kamp dit onderzoek niet wilde uitvoeren. Wat vond u daarvan?

De heer **Moorlag**:

Ongepolijst gezegd: ik vond dat dom. Kijk naar de impact hiervan. Er was nu

een veiligheidsrisico. Wat doet dat met de manier waarop je je gebied beleeft? Het is naar mijn oordeel echt veel te eng en veel te monomaan aangepakt door de minister.

Mevrouw **Kat** (D66):

Welke redenen kreeg u te horen als u vroeg waarom dit onderzoek niet door minister Kamp werd uitgevoerd?

De heer **Moorlag**:

Via partijgenootschappelijke lijn heb ik begrepen dat de minister vond dat hij in de voorliggende periode al te veel concessies had moeten doen aan de PvdA-fractie. Dat zal op andere dossiers zijn geweest. Dat is wat ik heb gehoord. Dat zeg ik even voor wat het waard is.

Mevrouw **Kat** (D66):

Ja. Dank u wel.

Op welke manier heeft u steun en draagvlak voor de plannen van de commissie-Meijer proberen te krijgen?

De heer **Moorlag**:

Dat heeft de commissie-Meijer zelf ook in behoorlijke mate gedaan. In de loop van deze enquête is dat voor mij ook meer zichtbaar geworden. Je ziet dat het bijvoorbeeld ook in het College van Beheer van de Maatschap wordt besproken. Ze hebben daar goed werk mee gedaan.

Het punt was dat, als je zo'n advies opstelt, dat ook moet gaan landen. Je moet de landingsbaan dan vrij van obstakels maken. Ik ben op 16 oktober 2013 samen met Wim Meijer naar de fractie van de PvdA in de Tweede Kamer geweest. Die fractie was belangrijk en de PvdA maakte deel uit van de coalitie. Een fractiecommissie van de PvdA heeft ons daar te woord gestaan. Attje Kuiken, Mariëtte Hamer, noordelijke Kamerleden zaten daarin: er was een behoorlijke afvaardiging. Wim Meijer heeft daar het advies toegelicht en heeft gemotiveerd waarom die aanpak nodig was. Dat heeft ertoe geleid dat na het uitbrengen van het rapport Henk Nijboer als noordelijk Kamerlid ook publiek heeft uitgesproken dat dat advies gevolgd zou moeten worden, of althans zeer serieus zou moeten worden genomen.

Mevrouw **Kat** (D66):

U sprak daar dus over met de PvdA-fractie, maar sprak u ook met de bewindspersonen van de PvdA, minister Asscher en minister Dijsselbloem?

De heer **Moorlag**:

Nee, in die periode niet. In die periode is alle politieke beïnvloeding gegaan via de lijn van de noordelijke Kamerleden, woordvoerders, en eind 2013 en de periode daarna ook met de fractievoorzitter, Diederik Samsom. Pas in de loop van 2014 heb ik contact gehad met bewindslieden, onder meer in het bewindspersonenoverleg.

Mevrouw **Kat** (D66):

Daar komen we straks op terug. In dezelfde periode als de commissie-Meijer startte binnen het ministerie van Economische Zaken een werkgroep leefbaarheid. Was u daarvan op de hoogte?

De heer **Moorlag**:

Nee.

Mevrouw **Kat** (D66):

Wat vond u van het feit dat het ministerie parallel ook zo'n werkgroep had ingesteld?

De heer **Moorlag**:

Ik vond daar niks van want ik wist het niet.

Mevrouw **Kat** (D66):

Dat is waar.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Naar aanleiding van het advies van de commissie-Meijer wordt er onderhandeld met het Rijk over het bestuursakkoord. Hoe was u zelf betrokken bij die onderhandelingen?

De heer **Moorlag**:

Eerst was ik betrokken om ruimte te krijgen voor het überhaupt kunnen voeren van onderhandelingen. Ik ben op de dag voor het kerstreces van 2013 bij Diederik Samsom langs geweest. Ons beeld was dat er geen beweging in zat. Je ziet wel dat er achter de schermen wél wat zaken speelden. Mevrouw Kat had het net over die ene commissie. Ik snap ook niet waarom dat niet is gecommuniceerd. Er is tussentijds wel gecommuniceerd

dat er een commissie zou komen die naar de woningmarkteffecten zou kijken, maar de komst van de commissie die zojuist werd genoemd, is niet gecommuniceerd. Ik ben toen dus bij Diederik Samsom langs geweest met de boodschap: joh, we komen er niet door.

Mevrouw **Tielen** (VVD):
Wanneer was dat?

De heer **Moorlag**:
Dat was op de laatste dag voor het kerstreces van 2013, ik meen op 19 december.

Mevrouw **Tielen** (VVD):
Eind december 2013.

De heer **Moorlag**:
Ja. En van Diederik Samsom kreeg ik terug dat hij Henk Kamp die avond heeft gebeld en aan hem heeft gevraagd om met de regio in overleg te gaan. De minister heeft dat gehonoreerd, maar niet direct. Hij is het hele kerstreces met de stofkam door al die rapporten gegaan. Vervolgens ben ik, als ik het goed heb op 9 januari, samen met de commissaris bij de minister langs geweest, naar ik meen in Zutphen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):
En toen was het 2014?

De heer **Moorlag**:
Ja, begin 2014.

Mevrouw **Tielen** (VVD):
U beschrijft hoe minister Kamp toen wel bereid was om te gaan onderhandelen.

De heer **Moorlag**:
Nou, dat ging niet gemakkelijk, want de minister had een plan uitgedokterd. Hij zat in de zendmodus. Hij probeerde ons te overtuigen van de zegeningen van dat plan. En ik moet eerlijk zeggen: er zaten best wel robuuste elementen in wat hij voorlegde. Maar het schaalniveau, het gebied was te klein. Op belangrijke thema's van de commissie-Meijer werden geen voorzieningen getroffen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):
Zoals? Waar denkt u dan aan?

De heer **Moorlag**:
Dan denk ik bijvoorbeeld aan het thema leefbaarheid. Je kunt het ook lezen in de notulen van het College van Beheer van het Maatschap Groningen. Daar wordt gezegd dat men niets in glasvezel ziet. Ik heb het idee dat de opinies die daar leefden, wel waren doorvertaald in het voorstel dat de minister voor ogen had. Het heeft wel wat moeite gekost om dat te doorbreken. Ik ben er op enig moment vrij hard ingegaan door te zeggen: dit gaat simpelweg niet werken, het gaat niet werken!

Mevrouw **Tielen** (VVD):
Wat gaat er niet werken?

De heer **Moorlag**:
Nou, het rapport van de commissie-Meijer was goed ontvangen in Groningen. Het maatschappelijk middenveld en ook de gemeenten hadden zich erachter geschaard. Er is in Huizinge een bijeenkomst geweest op de Plaats Melkema. Daar hebben vertegenwoordigers van de Groninger gemeenschap zich achter uitvoering geschaard van wat er in het rapport van de commissie-Meijer staat. Provinciale Staten hebben dat ook unaniem uitgesproken. Wij hebben tegen de minister gezegd: iets wat niet congruent is met wat Meijer heeft geadviseerd, gaat niet werken en gaat niet landen in de Groninger gemeenschap. En omdat er best wel robuuste elementen in het plan van de minister zaten, is het voorstel gedaan om te gaan onderhandelen om te kijken of het congruent gemaakt zou kunnen worden met het advies van de commissie-Meijer.

Mevrouw **Tielen** (VVD):
Wie mochten daar dan aan meeonderhandelen?

De heer **Moorlag**:
Een delegatie van de provincie en de gemeenten.

Mevrouw **Tielen** (VVD):
Waar moet ik aan denken bij "een delegatie"? Aan wat voor soort mensen en functies?

De heer **Moorlag**:

Vanuit de provincie was dat mijn persoon. En er was een burgemeester uit het gebied. Afgestemd met de burgemeester van Loppersum is Emme Groot van Delfzijl daarvoor aangewezen. Er was verder ambtelijke ondersteuning. Van de kant van het ministerie nam dg Mark Dierikx deel. En van de kant van de NAM nam op de vrijdagmiddag erna Margriet Kuijper deel, en daarna in het weekend Bart van de Leemput, de directeur van de NAM.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Hoe zou u de rol van de NAM tijdens die onderhandelingen omschrijven?

De heer **Moorlag**:

Op zich hebben we in drie dagen tijd dat akkoord wel in elkaar gespijkerd. Maar het was wel ingewikkeld, want de mensen van de NAM vonden dat de NAM niet van de leefbaarheid was. Ook het gesprek over het geld dat ermee gemoeid was, was ingewikkeld. Die vrijdag hebben we tot ver in de avond onderhandeld. Vervolgens zijn we daar op de zaterdag mee doorgegaan, aan de hand van concrete tekstvoorstellen die door de provincie waren ingebracht. Die keuze is gemaakt. Die onderhandelingen zijn op zondagmiddag voortgezet, met het idee dat dat 's avonds afgetikt zou kunnen worden met de minister, als we tot overeenstemming zouden kunnen komen. De minister heeft nog wel geruime tijd moeten wachten en toen was het nog niet klaar. En uiteindelijk zijn in het bijzijn van de minister de laatste issues opgelost. Inmiddels waren ook de commissaris en de burgemeester van Loppersum naar Den Haag gekomen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Wat waren voorbeelden van die laatste issues?

De heer **Moorlag**:

Bijvoorbeeld het budget voor het economisch programma en voor de leefbaarheid. Ik heb daar op enig moment ook nog provinciaal geld verruimd. Dat maakte het voor Bart van de Leemput makkelijker. Maar hij moest bellen om verruiming van het mandaat te vragen. En ik heb wel begrepen uit het verhoor met de heer Van de Leemput dat hij buiten zijn mandaat is gegaan en dat dat ook een van de redenen is geweest dat er geen handtekening van de NAM onder het akkoord kwam. In plaats daarvan kwam dat eenregelige briefje.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

U zegt: een van de laatste issues was budget voor de leefbaarheid. Maar als ik goed naar u heb geluisterd, was dat juist de inzet van de provincie en de gemeenten. Kunt u mij uitleggen hoe dat dan een laatste issue kan zijn?

De heer **Moorlag**:

Het zou ten minste voor die sporen ... Je moet de budgetten voor versterking en schadeherstel buiten haken zetten. Die hebben we ook niet in harde bedragen afgesproken, maar als p.m.-bedragen. Het moest meer zijn wat er in de commissie-Meijer zat. Looptijd was ook een probleem. Meijer had een programma geadviseerd voor twintig jaar. De NAM wilde dat niet. Daar zei men: we hebben ook geen winningsplan van twintig jaar. Dat snapte ik wel. Dus we hebben een afspraak gemaakt voor een tijdvak van vijf jaar, met de optie van verlenging.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Ja. Maar ik was dus op zoek naar het volgende. Als ik u goed heb begrepen, was uw inzet juist op leefbaarheid en budget voor leefbaarheid gericht. Maar u zegt: dat was ook een van de laatste issues.

De heer **Moorlag**:

Tot op het laatst zijn dat issues gebleven. Onze inzet was dat we alle twaalf maatregelen die de commissie-Meijer had voorgesteld een-op-een vertaald zouden zien in dat akkoord. Voor die twaalf maatregelen was groot draagvlak in Groningen. We hebben het later ook nog ter validering aan de commissie-Meijer voorgelegd. Die commissie heeft ook nog een briefing gegeven voor de Staten van Groningen om een opinie te geven over dat akkoord.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Ik vind het interessant om daar zo nog iets meer over te horen, maar ik ga toch nog een stapje terug. U zegt "onze inzet was". Dan bedoelt u met "onze": u als vertegenwoordiger van de provincie en de burgemeester van Delfzijl als vertegenwoordiger van de gemeentes?

De heer **Moorlag**:

Ja.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Hoe werden nou de andere betrokken gemeentes betrokken bij uw onderhandelingsinzet gedurende die onderhandelingen?

De heer **Moorlag**:

Dat weet ik niet. De heer Rodenboog was op de hoogte. De heer Emme Groot was op de hoogte. In hoeverre zij op dat moment contact hebben gehad met de andere burgemeesters in dat gebied is mij niet bekend. Aan de andere kant vond ik wel dat er voldoende mandaat lag, omdat het rapport van de commissie-Meijer ook bij de gemeenten goed was gevallen. En zij waren ook aanwezig bij die bijeenkomst in Huizinge. Dus ons onderhandelingsmandaat had wel voldoende dekking.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Toch zijn er achteraf gemeenteraden die de onderhandelingsdelegatie eigenlijk verwijten dat ze geen invloed hebben kunnen uitoefenen en ook het akkoord niet meer konden afwijzen. Begrijpt u dat verwijt?

De heer **Moorlag**:

Dat ze het akkoord niet konden afwijzen, snap ik niet. Die bevoegdheid heeft een gemeenteraad. Het zou een beetje pijnlijk zijn voor de burgemeester als die de handtekening moet terugtrekken. Maar kijk, je hebt als provincie niet heel erg te treden in de manier waarop gemeenten verder hun democratische legitimering hebben georganiseerd. Dat is denk ik ook een verantwoordelijkheid van de burgemeesters die hierbij betrokken waren.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Maar begrijpt u het verwijt van de gemeenteraden?

De heer **Moorlag**:

Ik begrijp dat het verwijt er is, maar aan de andere kant heb ik wel de overtuiging dat er voldoende mandaat was om een akkoord te gaan sluiten dat "Meijer-proof" zou zijn.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Was het terugbrengen van de gaswinning ook onderdeel van de onderhandelingen?

De heer **Moorlag**:

Nee, niet. We hebben wel telkens gezegd dat de minister daarover "een verstandig besluit" zou moeten nemen. "Een verstandig besluit", moet je interpreteren als: het serieus nemen van de adviezen van het SodM. Dus dat is geen onderdeel geweest van de onderhandeling. We hebben tegen de minister wel gezegd: "Joh, als je draagvlak wilt behouden voor gaswinning in

Groningen, dan is dit pakket niet doorslaggevend, maar dan moeten er verstandige besluiten genomen worden over de gaswinning en over reductie." Wij wisten op dat moment niet dat in het voorliggende jaar de gasproductie was opgevoerd tot 54 miljard kuub. Dat is een enorme klap in het gezicht van de Groninger gemeenschap geweest.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

U zegt "op dat moment wist ik dat niet". Dat weekend van die onderhandelingen is al in 2014. Wanneer wist u dan wel dat de gasproductie in 2013 was opgevoerd?

De heer **Moorlag**:

Dat weet ik niet precies. Kort daarna heeft de minister een brief gestuurd. Ik heb in de verhoren wel iets voorbij horen komen over voetnoten. Ik heb niet precies scherp wanneer en op welke wijze dat tot ons is gekomen. Maar dat het tot ons is gekomen, is duidelijk. En ik zei al welke impact dat heeft gehad in de Groninger gemeenschap.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Is het niet aan de orde geweest in het gesprek dat u vlak voor de kerst had met meneer Samsom?

De heer **Moorlag**:

Wij wisten dat er een besluit werd voorbereid. Kijk, het gaat om die veiligheid. In het vooroverleg kwam ook al aan de orde: had je als provincie niet meer in moeten zetten op veiligheid?

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Nu maken we een afslag. Dit is niet per se oninteressant, maar ik wil even terug naar uw gesprek met meneer Samsom. Is het toen aan de orde geweest? Een paar dagen later was namelijk publiek bekend, middels een artikel in de NRC, dat die recordwinning had plaatsgevonden.

De heer **Moorlag**:

Ja, maar dat was nadat het akkoord was gesloten. En volgens mij was dat ook nadat de minister niet alleen het akkoord, maar ook zijn gaswinningsbesluit in Loppersum had gepresenteerd.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Ik denk dat de NRC daar echt eerder over heeft gepubliceerd.

De heer **Moorlag**:

Oké. Ik heb dat niet scherp.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Nee. Op 23 december 2013 schreef de NRC inderdaad over de recordwinning van Groninger gas in het jaar 2013.

De heer **Moorlag**:

Ik zei: dat is een klap in het gezicht van de Groninger gemeenschap geweest, en ook een klap in het gezicht van de Groninger bestuurders, dus dat zal ongetwijfeld aan de orde geweest zijn. Ik heb daar geen scherpe herinnering meer aan. Ik weet wel dat iedereen daar ongelooflijk ontzet over was.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Ja, alleen heeft het geen rol gespeeld in die onderhandelingen die u in dat weekend in januari heeft gevoerd. Mag ik dat constateren?

De heer **Moorlag**:

Nee. Wat ik al zei: om twee redenen. Veiligheid en gaswinning waren voor ons niet onderhandelbaar. Wat wij parallel wél hebben gedaan, is er bij de minister op aandringen dat hij een verstandig besluit zou nemen over de gaswinning. En degene die goed kon beoordelen wat een aanvaardbaar niveau van gaswinning was, was het SodM. De minister weegt dat advies en de Kamer controleert. Op zichzelf vind ik het dan ook wat merkwaardig dat de vingers richting de provincie en Groningen wijzen, alsof wij met een bedelnap op moeten komen voor veiligheid. In het huis van Thorbecke zijn er toch vier actoren? De NAM heeft een eigen verantwoordelijkheid als mijnbouwer. Er is het SodM, dat advies uitbrengt. Er is de minister, die beslist. En er is de Kamer, die controleert. "Je gaat erover of je gaat er niet over", was het adagium in die periode. Ik zei het net al: het feit dat er dan naar de provincie of naar Groningen wordt gewezen, is mij een graat in de keel. Alsof wij niet voldoende zijn opgekomen voor die veiligheid. Veiligheid is een zaak van de Tweede Kamer! En veiligheid is zelfs in de meest liberale nachtwakerstaat een hoeksteen van goed overheidsbeleid.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Ik stel u vragen om de waarheid boven tafel te krijgen. Hoe zijn bepaalde dingen op bepaalde momenten gedaan door welke mensen? Dat is de reden dat ik deze vragen stel.

De heer **Moorlag**:

Ja.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

En daarom ga ik daar ook gewoon mee door.

De heer **Moorlag**:

Zeker.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

U zei net al dat de NAM het bestuursakkoord niet wilde ondertekenen. Welke reden daarvoor kreeg u mee op die zondagmiddag?

De heer **Moorlag**:

Dat was niet op die zondagmiddag. Zondagavond laat hadden wij een akkoord met de minister en met Bart van de Leemput. In de dagen erna begon het te pruttelen. Er waren wat teksten waarover de minister vond dat je daar misschien wel in zou kunnen lezen dat de minister op enig moment onverstandig was geweest. Dat moet dan redactioneel wat aangepast worden. Maar op een bepaald moment kregen we een compleet herschreven tekst. Ik meen dat het op de woensdag was.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Was dat de woensdag na dat weekend?

De heer **Moorlag**:

Ja.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Oké.

De heer **Moorlag**:

Ja, en voordat het op donderdag aan de orde kwam in de overleg waar de burgemeesters bij aanwezig waren en waar het akkoord is gepresenteerd en toegelicht door de onderhandelaars.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Wat kreeg u van NAM door? Dat men daar het bestuursakkoord niet wilde ondertekenen?

De heer **Moorlag**:

De voortekenen waren dat er een compleet alternatieve tekst kwam. Daarover werd gezegd: nou ja, mwah, dit is even een vertaling, maar materieel is het allemaal hetzelfde. Niet dus. Niet dus. En Bart van de Leemput heeft in zijn verhoor ook gezegd dat er door de aandeelhouders en door de juridische controle gele en rode vlaggen werden opgestoken.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Maar dat was niet de informatie die u toen al had. U kreeg toen gewoon een nieuwe tekst waarover u zelf dacht: nou, dit is anders dan we met elkaar hadden besloten.

De heer **Moorlag**:

Wij hadden een tekst. En die andere tekst, die door of namens NAM werd aangeleverd, was non-relevant. Het heeft het akkoord ook bijna doen afketsen. Op die donderdagavond voorafgaand aan die meeting met de minister, de burgemeesters, de commissaris, had ik een gesprek met Mark Dierikx en Bart van de Leemput. En daar kwam die aap uit de mouw. Toen heb ik gezegd: nou, dan hebben we geen akkoord. Ik heb gezegd: als er geen handtekening van de NAM onder komt, hebben we geen akkoord. Dat gaf gedoe. Beneden in de vergaderzaal zaten de burgemeesters te wachten en de minister was er al. We zijn op enig moment ...

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Want het was eigenlijk de bedoeling om het dan af te ronden met elkaar.

De heer **Moorlag**:

Ja, daar is het akkoord toegelicht. Daar gingen we kijken of het ook draagvlak had bij de burgemeesters. En in de deuropening kwam ik de minister nog tegen. Ik zei: joh, we hebben geen akkoord als er geen handtekening van de NAM onder komt. Het is uiteindelijk opgelost met dat eenregelige briefje. Ik heb toen tegen de minister gezegd: als de NAM niet tekent, is het enige alternatief dat ik zie, dat EZK zich garant gaat stellen voor de uitvoering van het akkoord. Dat weigerde de minister.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Dus het ministerie van Economische Zaken.

De heer **Moorlag**:

Dat weigerde de minister en daar is dat eenregelige briefje voor in de plaats gekomen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Wat vond u zelf het belangrijkste punt voor de Groningers dat met het bestuursakkoord is binnengehaald?

De heer **Moorlag**:

Ik denk dat het akkoord een goed antwoord was op de problematiek zoals die zich toen voordeed op de thema's betrokkenheid, leefbaarheid en economie. Met de gaswinning was het natuurlijk weer helemaal verpest hè, ook met die 54 miljard en het getallenbingo dat daarna ontstond, ook in de Tweede Kamer. Maar het bestuursakkoord leek een antwoord te zijn op de issues en de problemen die de commissie-Meijer had geïnventariseerd, wat ook groot draagvlak had in de Groninger samenleving.

Een ander belangrijk wenspunt was het realiseren van cocreatie en mede-eigenaarschap in Groningen door de introductie van de dialoogtafel.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Ja, daar komen we nog apart op terug. Wat vond u onvoldoende voor de Groningers in het akkoord?

De heer **Moorlag**:

Wat vond ik er op dat moment onvoldoende aan? Het goede was dat het congruent was aan het advies van de commissie-Meijer. Dat was het goede. Maar het andere compartiment, de gaswinning, was niet goed. Dat was niet goed.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Hoe beoordeelde u de bedragen voor de economische ontwikkeling die werden vastgesteld in dat akkoord? Dit was in het rapport van de commissie-Meijer een belangrijk punt.

De heer **Moorlag**:

Ik zag dat ook al in eerdere verhoren voorbijkomen. Er werd gezegd: is dat wel een miljard? Het advies van de commissie-Meijer strekte zich uit over twintig jaar. Als je dan de bedragen per jaar neemt, dus het bedrag dat

Meijer geadviseerd heeft, deelt door twintig en vermenigvuldigt met vijf, dan is de uitkomst lager dan het bedrag dat we hebben afgesproken.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Dus u beoordeelt dat als goed.

De heer **Moorlag**:

Nou ja, het gaat er niet alleen om wat ik ervan vind, maar het gaat er ook om wat Provinciale Staten ervan vinden. En het ging erom wat de commissie-Meijer ervan vond. Niet voor niets hebben we de commissie-Meijer in de Statenzaal van Groningen gehad om een opinie te geven over het bereikte akkoord.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Ja, dat vertelde u. U zei al dat u het graag voor twintig jaar had gewild, maar dat dat niet mogelijk was. En er zat een verlenging in. Maar wat was de reden dat het bestuursakkoord niet zou worden verlengd als de gaswinning zou worden verlaagd? In een passage staat: "Langjarige continuering van de voor de komende vijf jaar voorgenomen compensatie ligt op basis van de huidige inzichten in de rede. Dit wordt anders in het geval dat de uitkomsten van de risico-onderzoeken in een andere richting wijzen of de gaswinning niet op het voorziene niveau kan worden gehandhaafd."

De heer **Moorlag**:

Ja, dat was een voorbehoud dat de NAM maakte voor de periode erna. Ik vond dat de NAM daar ook wel een punt had. Men zei daar: wij willen ons niet committeren voor twintig jaar, want stel dat wij over drie jaar moeten stoppen met de gaswinning. Vanuit het perspectief van de NAM gezien, vind ik dat wel een legitiem argument. Ik had liever gezien dat wij een budget voor twintig jaar hadden afgesproken. Dat vond de commissie-Meijer ook. Maar ik kon die redeneertrant van de NAM wel volgen.

Mevrouw **Kat** (D66):

De commissie-Meijer adviseert ook om een dialoogtafel in te stellen. Deze suggestie wordt overgenomen in het bestuursakkoord. Hoe belangrijk vond u dit onderdeel van het bestuursakkoord?

De heer **Moorlag**:

Ik vond dat belangrijk. Zoals gezegd waren daarvoor de gaswinning en alle besluitvorming daarover exclusieve landelijke bevoegdheden. Dat hebben we

ook zo in de wet geregeld. Dat neemt niet weg dat een bewindspersoon die wordt geïnformeerd dat er een fors veiligheidsrisico gaat ontstaan, bestuurlijk overleg zoekt met de regio. Dat is niet gebeurd. Het was de opzet van de dialoogtafel om mede-eigenaarschap te creëren. Alles wat er gedaan zou moeten worden om de problematiek in Groningen op te lossen, zou niet meer exclusief een zaak moeten zijn van de mijnbouwer en het ministerie. De commissie-Meijer heeft geadviseerd om daarvoor een dialoogtafel in te stellen en dat is ook gebeurd.

Mevrouw **Kat** (D66):

Wat waren in uw ogen de bevoegdheden van zo'n dialoogtafel?

De heer **Moorlag**:

Er waren geen formele bevoegdheden. De dialoogtafel is geen bestuursorgaan. Het is geen bestuursorgaan. De hoeksteen daarbij is ook dat iedereen zijn eigen bevoegdheden houdt. Anders zou je de wet moeten gaan veranderen. Maar het gaat niet alleen om het formele, maar ook om het materiële. De dialoogtafel was gericht op het streven naar consensus over de aanpak van belangrijke vraagstukken die mensen in Groningen zeer raken. En eerlijk gezegd had ik wel de veronderstelling dat zowel het ministerie als de NAM daarin zouden gaan investeren. Zij hadden daar namelijk belang bij. De NAM had een formele license to operate. Dat is de winningsvergunning. Maar er is ook een morele license to operate. Kun je het überhaupt verkopen dat je gas wint in het gebied? Om die morele license to operate te behouden, was het ook in het belang van het ministerie en van de NAM om de Groninger samenleving er veel nauwgezetter bij te betrekken.

Mevrouw **Kat** (D66):

Als ik u goed begrijp, was de opdracht en de bevoegdheid van de dialoogtafel in uw ogen: consensus bereiken om de problematiek in Groningen op te lossen.

De heer **Moorlag**:

Het gaat er niet zozeer om wat ik daarvan vind, maar ...

Mevrouw **Kat** (D66):

Ik herhaal wat u zegt.

De heer **Moorlag**:

... maar het gaat om wat er in documenten is vastgelegd. Pieter van Geel en

Jacques Wallage hebben het document "Aan Tafel" opgesteld. Daarin wordt dat precies beschreven. Dus als u het precies wilt weten: het staat allemaal in die rapporten.

Mevrouw **Kat** (D66):

Wilt u zeggen dat u het op dit moment niet weet?

De heer **Moorlag**:

Nee, als u mij die rapporten geeft, kan ik het u gaan voorlezen. Maar waarom zou ik het u gaan voorlezen als u dat rapport heeft? Het akkoord ligt er. Het rapport van Van Geel en Wallage ligt er. Ik zeg er wel bij: er is daarna wel het nodige misgegaan. Maar vermoedelijk neemt u met uw vraag een aanloopje daarnaartoe.

Mevrouw **Kat** (D66):

Ja, daarom is het ook zo belangrijk om te vragen wat nou in uw ogen destijds de opdracht was van zo'n dialoogtafel. Wat was nou precies de bedoeling en is dat in uw ogen destijds goed vastgelegd? Kunt u daar een blik op werpen?

De heer **Moorlag**:

Als het beleid wordt ontwikkeld ... Neem bijvoorbeeld een schadeprotocol. Neem bijvoorbeeld het issue preventieve versterking van woningen. In het akkoord is vastgelegd dat dat in overleg met de dialoogtafel vormgegeven zou worden. Het zou gaan over besteding van die leefbaarheidsgelden. Het zou gaan over het economisch perspectief, hoewel daar een economic board voor werd opgericht. De grondgedachte was: weg met die geïsoleerde beleidsvorming in Den Haag en bij de NAM. Die beleidsvorming zou voortaan in samenspraak met vertegenwoordigers van de Groninger gemeenschap moeten gebeuren.

Mevrouw **Kat** (D66):

Ja, dat is duidelijk. Wat was uw persoonlijke inzet bij de dialoogtafel?

De heer **Moorlag**:

Opkomen voor Groningen. Het met grote urgentie aanpakken van de problemen. Er lagen enorme vraagstukken voor. Het aantal schademeldingen stapelde zich op. Er waren klachten over de afwikkeling van de schademeldingen. Maar het allerbelangrijkste waren de stutten. Die zijn tijdens de eerste vergadering van de dialoogtafel aan de orde geweest. Als je

door Groningen reed, draaide je maag om bij elk huis dat in de stutten stond. U heeft vermoedelijk ook dat NRC-artikel gezien met de boerderij van Liefke Munneke. De stutten daar waren door schimmel aangetast omdat ze er jarenlang hebben gestaan. Er stonden op dat moment 250 huizen in stutten. Ik heb tijdens die eerste bijeenkomst van de dialoogtafel tegen Bart van de Leemput gezegd: "Die 250 woningen moeten zo snel mogelijk uit de stutten, want het is gewoon afschuwelijk als je daar binnen zit, je naar buiten kijkt en dan tegen die stutten aankijkt." En ook alle mensen die daaraan voorbijrijden, denken: wat is dit wel niet voor een rampgebied? Dus ik zei: "Om dat leed van die mensen weg te nemen, moeten we die stutten opruimen, whatever it takes." Hij vond ook dat dat een prioriteit was. Maar in juli bleek al dat de NAM op dat punt niet presteerde.

Mevrouw **Kat** (D66):

Daar komen we ook straks op terug. U vertelde net al dat de dialoogtafel later anders functioneerde dan verwacht. Hoe werkte dat in de praktijk? Wat waren de verwachtingen tijdens de onderhandelingen, en wat was vervolgens de werkwijze van de dialoogtafel?

De heer **Moorlag**:

Er was over allerlei zaken op consensus gericht overleg, bijvoorbeeld over een schadeprotocol. Een vertegenwoordiger van de Groninger Bodem Beweging, Lambert de Bont, heeft daar ééndeloos veel tijd in gestoken. Ik noem zijn naam, want hij verdient dat gewoon. Hij en wij hadden het gevoel: zo'n schadeprotocol is een gemeenschappelijk belang. De NAM en EZK hebben daar ook belang bij. Voor hem, en ook voor mij, is dat echter een tocht door de jungle geweest. We hadden een groot kapmes nodig om ons een weg door die jungle te hakken. Met heel veel issues aan de dialoogtafel is dat zo gegaan. Ik snap écht niet dat zowel EZK als de NAM dat zó hebben verprutst.

Mevrouw **Kat** (D66):

Veranderde de samenstelling door de tijd heen?

De heer **Moorlag**:

Ja, wel wat. Op enig moment is Lambert de Bont ermee gestopt. Hij was gewoon uitgeput. Maar er was wel een redelijk harde kern, tenminste tot en met april 2015, dus de periode dat ik deelnam aan de dialoogtafel. De vertegenwoordiging vanuit het ministerie veranderde wel wat. Soms was Mark Dierikx aanwezig, soms Jos de Groot, twee keer per jaar was de

minister aanwezig. Bij de NAM werden er op enig moment ook wat andere mensen naar voren geschoven voor werkgroepen.

Mevrouw **Kat** (D66):

Dus het veranderde door de tijd heen best wel, eigenlijk.

De heer **Moorlag**:

Ja, maar dat is gewoon natuurlijk. Mensen gaan andere dingen doen, verhuizen enzovoorts.

Mevrouw **Kat** (D66):

In hoeverre hadden de deelnemers doorzettingsmacht van hun eigen organisaties?

De heer **Moorlag**:

Kunt u die vraag even herhalen? In hoeverre hadden organisaties doorzettingsmacht?

Mevrouw **Kat** (D66):

Ja, in hoeverre konden de deelnemers aan die tafel daar commitment inleggen? In hoeverre was er rugdekking van hun eigen organisaties?

De heer **Moorlag**:

Dat was weleens ingewikkeld. Dat is ook tijdens het verhoor van de heer Van der Knoop wel aan de orde geweest. Iedere organisatie moest daar zelf voor zorgdragen. In het rapport "Aan Tafel" van Jacques Wallage en Pieter van Geel staat ook dat werd verwacht dat partijen daar gemandateerd zouden gaan zitten. En dat is best wel ingewikkeld. Dat is voor mij ook ingewikkeld geweest. Op enig moment hoorde ik ook wel geluiden vanuit de Staten. Daar zei men dan: "Ja, maar gaan wij daar niet over?". Ik zei dan: "Nee, u heeft gezegd dat de dialoogtafel over die onderwerpen gaat." Dus bij tijd en wijle was dat ingewikkeld. Maar het meest ingewikkelde was dat de NAM en het ministerie niet presteerden. Dat was wel het meest ingewikkelde. En er zat dus ook een enorm ...

Mevrouw **Kat** (D66):

Zegt u daarmee dat doorzettingsmacht van bijvoorbeeld uw organisatie geen issue was? Dat lag echt bij de minister, het ministerie en ...

De heer **Moorlag**:

Ik zei al: formele bevoegdheden waren er niet. Het was materieel, en in feite

werd het ook door belangen gedreven. Het ging uit van de premisse dat ook EZK en de NAM belang hadden bij consensus met de Groninger gemeenschap en bij het ontstaan van mede-eigenaarschap. En eerlijk gezegd, aan de dialoogtafel bleek al wel heel snel dat er een enorme asymmetrie in zat. Aan de ene kant had je de partijen met geld, macht, bevoegdheden en grote werkapparaten. En aan de andere kant had je organisaties die helemaal draaiden op vrijwilligers. En dat maakt het wel heel ingewikkeld.

Mevrouw **Kat** (D66):

Wat zegt dat dan over het vertrouwen tussen de deelnemers?

De heer **Moorlag**:

Ik had het idee dat er bij aanvang een basis was tot samenwerken. Binnen een halfjaar is dat al gekenterd. Ik noem een concreet voorbeeld. De dialoogtafel zou nadrukkelijk betrokken worden bij de versterking. Dat stond ook in het bestuursakkoord. Wij vernamen op enig moment dat de NAM bezig was met een aanbesteding voor het zogeheten Project Service Bureau, het latere Centrum Veilig Wonen. Wij hebben toen gezegd: "Maar beste makers van de NAM, wij moeten niet alleen in het mandje kunnen kijken, maar wij moeten daar ook over kunnen overleggen." Want in het akkoord dat was gesloten, was bijvoorbeeld sprake van een specifieke aanpak voor complexe gevallen en een specifieke aanpak voor eigenaren van monumenten. Er was de zogeheten "drieslag", dus het combineren van waardevermeerdering, schadeherstel en preventieve versterking. Toen bleek dat die trein al fors aan het doordenderen was. Het is een uphill battle geweest om daar nog enige zeggenschap op te krijgen. Jan Kamminga kan daar denk ik heel beeldend over verhalen. Hij was de covoorzitter die met name met die drieslag bezig was.

Mevrouw **Kat** (D66):

We komen straks terug op het Centrum Veilig Wonen, hoor.

De heer **Moorlag**:

De NAM had gewoon een opdracht uitgezet tot aanbesteding en de dialoogtafel had het nakijken.

Mevrouw **Kat** (D66):

De dialoogtafel had het nakijken. Waarom is dat het voorbeeld voor het uiteindelijk niet succesvol zijn van de dialoogtafel?

De heer **Moorlag**:

Omdat er niet werd gepresteerd. Er werd te weinig gepresteerd door het ministerie en er werd te weinig gepresteerd door de NAM. Ik noemde al dat voorbeeld van het uit de stutten halen van die huizen. Volgens mij was dat van evident belang voor de NAM zelf. De NAM was er niet toe in staat. Op 8 juli kwamen Rodenboog en Van de Leemput -- zij trokken dat project van de stutten -- terug bij de dialoogtafel met de mededeling dat er drie of vijf woningen uit de stutten gehaald konden worden. En het beeld was: binnen een halfjaar moet dat gewoon opgelost worden, whatever it takes. Ik snap niet dat de NAM de eigen ramen op die manier zo heeft ingegooid.

Mevrouw **Kat** (D66):

Het is niet gelukt. U zegt: deelnemers hebben niet kunnen presteren. Wat zegt dat dan over de betrokkenheid van die deelnemers?

De heer **Moorlag**:

Een groot deel van de deelnemers heeft wel gepresteerd. Een groot deel van de deelnemers heeft er ongelofelijk veel tijd en energie in gestoken. Ik noem al die vertegenwoordigers van die vrijwilligersorganisaties. Ik noemde Lambert de Bont al. Ik noem Siegbert van der Velde van de Natuur en Milieufederatie. Hij was de helft van zijn werktijd aan de dialoogtafel kwijt. Hij kreeg kritiek vanuit de organisatie waar hij werkte. Daar zei men: "Ja, dat is ook mooi, je staat bij ons op de loonlijst en je bent helemaal bezig voor die dialoogtafel." Dat er niet werd gepresteerd, ziet op twee partijen: EZK en NAM.

Mevrouw **Kat** (D66):

De heer Wallage meldt in september 2015 in een interview in Trouw: "Door toedoen van de minister, de provincie en gemeenten is de dialoogtafel deze week uiteengevallen. Belangrijke afspraken kwamen achter de rug van de tafel om tot stand." In hetzelfde interview en tijdens het openbare verhoor heeft de heer Wallage ook kritiek op u, omdat u een onderzoek heeft laten uitvoeren naar het aantal te versterken huizen zonder dit te bespreken aan de dialoogtafel. Ik citeer wat de heer Wallage heeft verklaard. "Ik (Wallage) zeg: 'Ja maar dat had je (Moorlag) toch moeten bespreken met de tafel? Dat is toch een kernonderwerp?' Toen zei hij (Moorlag): 'Nee, ik leg het wel uit als ik weer kom, maar nee, ik wou dat echt bij mij houden; ik vind het ook naar de Staten toe niet kunnen dat ik dat dan met de tafel zou ...' Dan zie je dus opeens dat de basisspelregel die we hadden afgesproken gewoon

genegeerd wordt." Einde citaat van de heer Wallage. In hoeverre herkent u dit beeld?

De heer **Moorlag**:

Ja. Ja, ik herken dat de heer Wallage dat heeft gezegd. In een ander bestek, in een rapport dat van de Raad voor het Openbaar Bestuur komt, zegt hij zelfs dat ik dat uit electorale motieven gedaan zou hebben. Nou, dat laatste kan echt worden verwezen naar het museum voor schone onzin, want het rapport is op 20 april uitgebracht, een maand na de Statenverkiezingen. Maar ik snap het voor een deel wel. Ik zal u dat even uiteenzetten. Wij hadden bij de provincie het gevoel dat we onvoldoende gevoel bij de versterking hadden. We hebben toen de opdracht uitgezet om eens een aantal gebouwtypen door te rekenen. Dat heeft geresulteerd in het rapport van Van Rossum, dat ongetwijfeld in uw bezit is.

Mevrouw **Kat** (D66):

Die opdracht zet u uit. Weet de dialogotafel dat dan?

De heer **Moorlag**:

Nee, maar dat was ook louter technisch.

Mevrouw **Kat** (D66):

U zag het als een technische opdracht.

De heer **Moorlag**:

Dat was een technische opdracht. Maar de uitkomst van die opdracht had een impact die potentieel enorm was, bijvoorbeeld dat er geen 90.000 woningen versterkt zouden moeten worden, zoals de stuurgroep NPR had berekend, maar dat dat er met de toenmalige normen 150.000 zouden moeten zijn. En er werd in dat rapport ook nogal iets gezegd over de veiligheid van de Vennenflat in Delfzijl. De burgemeester van Delfzijl werd heel zenuwachtig door wat daarover werd gezegd. Hij zat voor een dilemma: moet ik opeens die flat gaan ontruimen? Dus het was al ingewikkeld om dat in het overleg met de burgemeesters af te stemmen. Wij hadden dat niet voorzien toen we die opdracht uitzetten. Het was louter een technisch onderzoek. Dan zie je ook de spanning die er is tussen de representatieve democratie en de participatieve democratie van de dialogotafel. Ik ben echter wel gehouden aan de Provinciewet waarin staat dat ik de Staten als eerste moet informeren als het om echt majeure en politiek gevoelige situaties gaat. Op maandag 20 april is dat rapport uitgegeven. Wij hadden

toen een bijeenkomst van de werkgroep drieslag van de dialoogtafel. Kamminga zat die voor. Ik heb dat onderzoek daar toegelicht en voorafgaand daaraan heb ik Wallage telefonisch geïnformeerd. Dat is het verhaal.

Mevrouw **Kat** (D66):

Maar heeft u op dat moment de afweging gemaakt: het is een technisch onderzoek en ik licht de dialoogtafel, waar ik deelnemer ben, niet in?

De heer **Moorlag**:

Op dat moment was dat niet een issue dat ... Het was louter een technisch onderzoek.

Mevrouw **Kat** (D66):

Ja, maar heeft u daar zelf over nagedacht? Heeft u toen gedacht: ik breng het niet in? Of was u gewoon bezig met uw eigen plan en realiseerde u zich later: o, misschien had ik toch de dialoogtafel moeten informeren?

De heer **Moorlag**:

Nee. Nee, nee.

Mevrouw **Kat** (D66):

Hoe kijkt u daarnaar?

De heer **Moorlag**:

U zoekt naar iets wat er niet is. We hebben vier typen gebouwen laten doorrekenen door ...

Mevrouw **Kat** (D66):

Nee, het gaat mij niet om de aanleiding van het onderzoek. Het gaat mij erom of u de dialoogtafel op dat moment heeft geïnformeerd. Dat is dus niet het geval. En ik vraag u vervolgens: heeft u op dat moment bewust overwogen om wel of niet de dialoogtafel te informeren? Dat is wat ik vraag.

De heer **Moorlag**:

Toen de opdracht werd uitgezet, hadden we niet het geringste vermoeden van wat er uit dat onderzoek zou komen. De uitkomst had ongelooflijk veel impact. Ik had begrip voor een burgemeester die zei: als dat rapport voor die tijd bekend wordt, zit ik met een acuut probleem en gaan raadsleden aan mij vragen of de Vennenflat ontruimd moet gaan worden. Ik heb de dialoogtafel tegelijkertijd met Provinciale Staten geïnformeerd, namelijk op

maandag 20 april. Ik heb de dialoogtafel dus niet vroeger geïnformeerd, niet later, maar gelijktijdig.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Ik ga iets terug in de tijd, naar 18 november 2014. Dan stuurt u een uitgebreide mail naar minister Kamp waarin u onder andere aangeeft dat de versterkingsoperatie niet goed loopt. Wat was het doel van uw mail aan minister Kamp?

De heer **Moorlag**:

Als u het mij gunt, kan ik misschien eerst even iets zeggen over de aanloop naar die mail. Op het moment dat wij in januari 2014 het akkoord sloten, had niemand nog een echt scherp beeld over de impact van die versterkingsoperatie. In april kregen we van de NAM te horen dat men daar uitging van een scope van 50.000 woningen. In juni was er een bijeenkomst van de Bouwsociëteit. Daar bleek dat 87% van de gebouwen in Groningen gevoelig is voor aardbevingen. Metselwerk is zeer aardbevingsgevoelig. Daar hoorde ik ook voor het eerst over die 0,42 PGA, peak ground acceleration. Dat gaat dus over de versnelling in de bodem. Het zijn krachten die in Europa voorkomen in IJsland, in Zuid-Italië, in Griekenland en in Turkije. Er werd uitgegaan van 0,42 PGA. Dat is echt heel heftig. Dus geleidelijk aan werd duidelijk wat de impact van de versterkingsoperatie zou zijn. Die aanbestedingsscope voor het Project Service Bureau ging uit van het versterken van 2.000 tot 5.000 woningen per jaar. Dan kun je een snelle rekensom maken. Het gaat om 50.000 woningen. De NAM zei: we hebben een of twee jaar aanlooptijd nodig. Bij 2.000 woningen per jaar gaat het dan dus 25 jaar plus 2 jaar is 27 jaar duren. Bij 5.000 woningen per jaar gaat het tien plus twee jaar duren. Ik heb dat de minister tijdens de dialoogtafel van 8 juli 2014 voorgehouden. Ik heb hem gevraagd of hij dat acceptabel vond. Het was natuurlijk gewoon ronduit onacceptabel dat Groningers 12 tot 27 jaar zouden moeten wachten op veiligheid.

In oktober 2014 was er een bijeenkomst van de NEN-commissie op Ekenstein. Op 11 november was er een overleg met een werkgroep van de dialoogtafel waar ik ook in zat, met een delegatie van de stuurgroep NPR, de Nederlandse Praktijkrichtlijn. Ik ben helemaal naar en van de kaart van die bijeenkomst vandaan gekomen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Wat was de reden daarvoor?

De heer **Moorlag**:

Daar werd gezegd van welke krachten er zou worden uitgegaan en dat alle gebouwen die in of boven de grens van 0,2 PGA zouden zitten, versterkt zouden moeten gaan worden. Het aantal wilde men niet delen, dus hoeveel woningen er versterkt zouden moeten worden. Maar op basis van die eerdere informatie kon ik dat rekensommetje wel maken. Binnen die 0,2 PGA waren er 190.000 gebouwen, ook in een deel van de stad Groningen. Het ging dus ook om een deel van de stad Groningen en het ging om 190.000 gebouwen. Toen schoot mij dat percentage van 87% te binnen. Ik zei toen: "Maar ik heb gehoord dat 87% van de gebouwen kwetsbaar is, dus als ik een rekensom maak, kom ik op 160.000 gebouwen uit. Klopt dat?" Ik heb die vraag twee, drie keer moeten herhalen. Er werd alleen maar wat stamelend op geantwoord. Zo'n aantal gebouwen versterken? En je hoort dan ook nog dat bij categorie 5- en 6-maatregelen mensen echt maandenlang hun huis uit moeten. Dan weet je: dit is gewoon volstrekt onhaalbaar. Dit is gewoon verwoestend voor Groningen. Ik was daar helemaal naar en van de kaart van. Ik had ook het gevoel dat ik er niet door kwam. Het werd ook zo technisch benaderd. Ik vond dat ik toen de minister moest alarmeren.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Wat wilde u bereiken met die mail?

De heer **Moorlag**:

Probleem- en urgentiebesef.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Urgentiebesef.

De heer **Moorlag**:

Dat wilde ik in juli al, door duidelijk te maken: "Joh, dit gaat 12 tot 27 jaar duren, of 11 tot 26 jaar duren, en dat is onaanvaardbaar lang. Dat is onaanvaardbaar lang."

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Dus u wilde urgentiebesef bij de minister. Wat was de reactie van de minister op uw mail?

De heer **Moorlag**:

Ik wilde niet alleen urgentiebesef, maar ik wilde ook duidelijk maken dat zo'n manier van versterken onhaalbaar en onuitvoerbaar is. Dit zou betekenen

dat echt jarenlang die hele provincie over de kop zou zijn. En de paradox is dat mensen die zien dat er woningen worden versterkt voor de veiligheid, zich onveilig gaan voelen. Veiligheid is niet alleen iets objectiefs, maar ook iets subjectiefs. Als ik opeens dagelijks door twee beveiligers word vergezeld, ben ik veiliger, maar voel ik me niet veiliger. Ik ben me dan immers permanent bewust van die onveiligheid. Dit zou gewoon verwoestend zijn voor de Groninger samenleving en ...

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Dus dat had u allemaal in die mail aan de minister beschreven.

De heer **Moorlag**:

Ja. Het was een mail van zes kantjes.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Zes kantjes. Wat was de reactie van de minister?

De heer **Moorlag**:

Die kwam vrij snel. Eerst was ze compact: boodschap begrepen. Zes dagen voordat we die mail stuurden, op 12 november, hadden we een overleg met Mark Dierikx. Samen met een ambtenaar van de provincie, Hans Schrikkema hadden we dat overleg. Mark Dierikx gaf ons daar te kennen: ik kom er niet door bij de minister. Hij kwam er niet door.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Want u had die boodschap die u na die bijeenkomst graag wilde delen, met meneer Dierikx besproken.

De heer **Moorlag**:

Ja. En hij zei: ik kom er niet door. En mijn beeld op dat moment was: jongens, het is niet in control. Ik dacht: "Het is totaal out of control. Dit gaat helemaal op zijn kop en mis." Aan de dialoogtafel ging het al mis. Dat heb ik ook beschreven in die mail. Dus ik wilde een krachtig signaal richting de minister afgeven.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Ja. En de minister reageerde eerst compact met: boodschap begrepen.

De heer **Moorlag**:

Ja.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

En toen?

De heer **Moorlag**:

Toen is er een overleg georganiseerd. Dat heeft op 3 december plaatsgevonden, want de minister had nog een buitenlandse reis. Op 3 december ben ik samen met Max van den Berg en ambtelijke ondersteuning naar de minister geweest.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

En toen had u daar een gesprek over.

De heer **Moorlag**:

Ja, En dat was eerlijk gezegd wel een wat ontluisterend gesprek. In de eerste plaats was de minister niet goed geïnformeerd. Er waren inmiddels ook plaatjes beschikbaar over die versterking. Ik heb ze hier nu ook bij me en laat ze u zien. U ziet hier een prachtige bestaande woning in Loppersum. In het volgende plaatje ziet u wat er moet gebeuren bij de versterking. Die woning wordt tot de grond toe afgebroken. Er komt een stalen constructie in en daarna moet die woning weer helemaal opgebouwd worden. Wij hebben op 3 december deze plaatjes aan de minister laten zien. Die was helemaal ontstemd, niet zozeer door die plaatjes, maar door het feit dat hij van de ambtenaren nimmer dat type informatie had gekregen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

U zegt: de minister wist helemaal niet dat het zo in kaart was gebracht.

De heer **Moorlag**:

Nee. En in die periode zag ik dus dat het gewoon op de kop verkeerd ging, ook bij de dialoogtafel. Daarom was het voor mij wel duidelijk dat er gewoon een andere aanpak zou moeten komen. Ik ben bezig geweest om de geesten daar rijp voor te maken.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Ja. Dus op 3 december heeft u naar aanleiding van uw mail samen met meneer Van den Berg een gesprek met de minister. Wie zaten er nog meer bij dat gesprek?

De heer **Moorlag**:

De minister en ambtelijke ondersteuning.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

En u constateerde dat de minister eigenlijk niet goed wist hoe die versterkingsoperatie uit dat soort tekeningen naar voren kwam. Wat gebeurde er daarna? Waarmee liep u weg uit dat gesprek?

De heer **Moorlag**:

Ons idee was niet alleen om de minister dat duidelijk te maken, maar ook om een weg te plaveien voor een aanvulling op het akkoord. Voor mij was het namelijk volstrekt duidelijk dat je dit type versterkingen, dat zo diep ingrijpt in de levens van mensen, niet aan een bedrijf als de NAM mag overlaten. Dan moet de overheid opstaan.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Wat zei de minister op die roep van u?

De heer **Moorlag**:

Daar wilde hij niks van weten. Hij wilde daar niks van weten. In de periode daarvoor had ik al bij Schotman van de NAM probleem- en urgentiebesef proberen te kweken. Hij heeft nog een scan laten uitvoeren door Wouter van Dieren. Dat is een bijna dystopisch verhaal. Dat stuk heeft u volgens mij.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Dus u had al geprobeerd om dit neer te leggen bij de NAM en u was nu in gesprek met de minister om de urgentie te benadrukken.

De heer **Moorlag**:

Ja, en ik was ook in gesprek met ambtenaren. Ik heb in Loppersum een overleg met Jos de Groot, met de burgemeester van Delfzijl Emme Groot, en met Rodenboog gehad. Ik meen dat dat al in oktober was, maar misschien was het november. In dat gesprek hebben we gekeken of er aanvullingen op het eerder gesloten bestuursakkoord zouden komen. Het bestuursakkoord leek begin januari een goed antwoord, maar in de loop van het jaar werd volstrekt duidelijk dat er door de impact van de versterking een aanvullend spoor nodig zou zijn, met name een publiek spoor.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Dus u wilde eigenlijk een aanvulling op het bestuursakkoord dat eerder dat jaar was gesloten.

De heer **Moorlag**:

Ja. Ja.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

En die versterkingsoperatie? U wilde in ieder geval de urgentie benadrukken, maar wat wilde u eigenlijk met die versterkingsoperatie?

De heer **Moorlag**:

Nou ja, ik wilde een andere aanpak, want hiermee ging je het moeras in. Dat is later ook gebeurd. Kijk maar naar hoe die versterking is verlopen. Wij wilden dat er ruimte zou komen voor overheveling van verantwoordelijkheden en bevoegdheden van de NAM naar het publieke spoor. Hier moest de overheid voor gaan staan.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

En u zei net: de minister had daar geen oren naar.

De heer **Moorlag**:

Nee. De NAM was bereid om te onderhandelen over een aanvullend akkoord. Sterker nog, dat hadden wij al gepland voor die woensdagmiddag. Wij hebben aan de minister gevraagd of hij daar mandaat voor wilde geven. Dat wilde hij niet doen. Dat wilde hij niet doen. Het was dus ook nogal ongemakkelijk die middag, want ja, je kunt wel gaan praten over een aanvulling op het akkoord, maar als iemand als Mark Dierikx geen mandaat heeft, is dat buitengewoon ingewikkeld.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Dus waarmee bent u het gesprek uit kunnen lopen? Met welke afspraak?

De heer **Moorlag**:

Wij hadden daarvoor al wel een lijst gemaakt van issues die opgelost zouden moeten worden. Dat hadden wij in die tijd al gedaan, omdat de boel zo out of control ging en er zich telkens nieuwe opgaven aandienden. Op die lijst stonden uiteindelijk iets van 52 onderwerpen. Er stonden heel kleine dingen op. Je spreekt met mensen. Iemand zegt: "Als ik schade krijg aan mijn woning, wordt die vergoed. Maar hoe zit het eigenlijk als mijn inboedel beschadigd raakt?" Ik dacht dan: "Ik zou het niet weten, dus laat ik het maar op het lijstje zetten." Dat was een voorbeeld van een klein punt, maar er stonden ook echt hele grote issues op die lijst. Wij vonden dat de partijen die

oorspronkelijk dat akkoord hadden gesloten, zich daarover zouden moeten buigen. Wij vonden dat er een aanvulling op zou moeten komen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Dat moest gebeuren aan de hand van die lijst met issues. En u zegt ook: die versterkingsoperatie was eigenlijk onhaalbaar. U noemde al de doorlooptijden die er zouden zijn. Wat was de oplossing die u wenste, behalve het geven van meer publieke regie?

De heer **Moorlag**:

Om eerlijk te zijn: op dat moment spoelde die problematiek zo over me heen dat ik dacht: ik ga er gewoon in ten onder. Dus wij hebben ook externe denkkraft gemobiliseerd. In oktober hebben we al een expertmeeting gehouden van twee dagen. We hebben toen allerlei deskundigen langs laten komen. Een van die acties was dus ook dat technisch onderzoek. Wat behelst die versterking nou precies? Ik doel dus op het onderzoek waar mevrouw Kat zo-even naar vroeg. Maar ik ben ook naar Wim van de Donk geweest, toenmalig commissaris in Brabant. Hij was ook voorzitter van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid geweest. De WRR had een belangwekkend rapport over veiligheid geschreven. Ik vond dat er een totaal ander concept en een alternatief zou moeten komen voor die versterkingsoperatie. Want het middel was erger dan de kwaal. Dat blijkt nu ook, hè. Twee, drie weken geleden stond er een interview in de krant met iemand van wie het huis versterkt is. Hij zei heel treffend: mijn huis is versterkt, maar zeven jaren van mijn leven zijn verwoest. Zeven jaren van zijn leven zijn verwoest.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

U zei dus eigenlijk: die versterkingsoperatie zit helemaal op het verkeerde spoor en moet op een totaal andere manier benaderd worden. Dat is wat u zei?

De heer **Moorlag**:

Ja.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

En u hoopte destijds ook dat dat uit dat gesprek met de minister zou komen, en wellicht uit een extra onderhandeling met de partijen in het bestuursakkoord.

De heer **Moorlag**:

Nou, ik had niet het idee dat dat even uit een uurtje overleg met de minister zou komen. Maar ik had wel gehoopt dat hij probleem- en urgentiebesef zou tonen en dat hij ook zou erkennen dat er een aanvullende aanpak nodig was. Ik had ook gehoopt dat hij mandaat zou geven aan zijn ambtenaren om dat uit te gaan werken.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

In hoeverre speelde de hoogte van de gaswinning een rol bij het analyseren van het probleem en het oplossen ervan?

De heer **Moorlag**:

Het was wel duidelijk dat het draagvlak voor de gaswinning in hoog tempo aan het afbrokkelen was. Het aantal schadegevallen liep op en gevallen werden niet aangepakt. Aan de dialoogtafel liep het niet goed.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Maar is de hoogte van de gaswinning nog aan de orde geweest in de gesprekken die u toen met onder andere de minister heeft gehad?

De heer **Moorlag**:

Nee, dat hebben we weer buiten die scope gehouden. Wij vonden gaswinning een eigenstandig iets. Wij hebben wel aangedrongen op het reduceren van de gaswinning. Daar hebben we heel veel pressie op gezet. Ik kan u daar later ook wel voorbeelden van noemen. Maar dat ging meer via de partijpolitieke lijnen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Maar bij het kweken van urgentiebesef ging het dus met name over de versterkingsoperatie?

De heer **Moorlag**:

Over die gaswinning: het was wel duidelijk dat dit niveau van gaswinning niet kon. Die onvrede in Groningen liep steeds verder op. Dat is dus zo evident, ja ...

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Duidelijk.

De **voorzitter**:

We zijn vijf kwartier bezig. Dit lijkt mij een goed moment om even te

schorsen. Ik verzoek dus de griffier om de heer Moorlag naar buiten te geleiden.

De vergadering wordt van 11.16 uur tot 11.30 uur geschorst.

De **voorzitter**:

Aan de orde is het vervolg van het verhoor van de heer Moorlag. We gaan weer verder. Ik geef mevrouw Kat het woord.

Mevrouw **Kat** (D66):

Bij het ministerie van Economische Zaken ontstaat eind 2014 het idee om een publiek regieorgaan op te richten dat het Centrum Veilig Wonen bij zijn taken kan ondersteunen. Dit wordt de Nationaal Coördinator Groningen, de NCG. In hoeverre stond u achter het idee om een publiek regieorgaan op te richten?

De heer **Moorlag**:

Volgens mij heb ik voor de pauze gesteld dat ik daar heel zeer voor pleitte en dat de minister daar op 3 december helemaal geen oren naar had.

Opmerkelijk is trouwens dat ik op diezelfde dag of de dag erna ook heb gesproken met Dick Benschop van de Shell. Hij had toen al het standpunt dat de boel overgeheveld moest worden van de NAM naar het publieke domein. Ik ben op 4 december bij het bewindspersonenoverleg van de PvdA geweest. Daar heb ik ook die plaatjes laten zien, en aangegeven wat de complexiteit, de urgentie en de schaal van de problematiek waren. Ik weet niet precies waar het is gebeurd dat de minister toch uit zijn groef is gekomen en naar het andere spoor van publieke regie is gegaan. In het kerstreces heeft daarover intensief overleg plaatsgevonden. Er waren twee ambtenaren afgevaardigd: Bert van Delden en Peter van Velzen, van BZK en van Economische Zaken. Zij hebben een verkenning gedaan.

Wij merkten wel dat die publieke regie niet al te stevig mocht worden ingevuld van de minister. In Groningen wilden we graag een delta-achtige aanpak, dus ook met een figuur als een deltacommissaris, met eigen budget en eigen bevoegdheden. Er moest wel coördinatie zijn. Dat doet de deltacommissaris ook. Hij zorgt er in ieder geval voor dat budgetten bij elkaar komen. We wilden een deltacommissaris met statuur, met toegang tot de Kamer. Die wens hebben we ook kenbaar gemaakt.

Die twee ambtenaren hebben in het kerstreces allerlei stakeholders gesproken en zij hebben daarover een advies uitgebracht. Maar als je als ambtenaar een advies uitbrengt, denk je: ik moet wel een advies uitbrengen dat een beetje kan landen bij mijn opdrachtgever. Je zag dus al dat het advies was verwaterd. Er heeft in januari een bestuurlijk overleg met de minister plaatsgevonden in Groningen. Daarbij waren de burgemeesters, de commissaris en ikzelf aanwezig. De minister stelde zich op het standpunt dat dat maar iets zou moeten zijn van een project-dg onder zijn verantwoordelijkheid. Hij heeft daarvoor echt grote druk op het gezelschap uitgeoefend. Ik heb veel bewondering voor de commissaris, die tot drie keer toe "nee" heeft gezegd. Ik heb Henk Kamp weleens vergeleken met een callcenter. Als je tegen iemand van een callcenter nee zegt, is nee geen nee. Twee keer nee is ook nog geen nee. En bij drie keer nee gaan ze denken: dan bedoelen ze misschien nee. Bij die bijeenkomst heeft de commissaris dus heel krachtig duidelijk gemaakt dat een project-dg niet voldoende was. Daar is de figuur van de Nationaal Coördinator Groningen uit gekomen. Dat is vervolgens verder uitgewerkt.

Mevrouw **Kat** (D66):

Zijn er behalve een project-dg en de NCG nog andere alternatieven op tafel geweest?

De heer **Moorlag**:

Ja, ik noemde al een figuur als een deltacommissaris. Waar ging het om? Er moest niet alleen publieke regie komen, maar die aanpak moest schaalbaar en wendbaar zijn. Er moest slagkracht en daadkracht worden georganiseerd. Want ik zei al: we waren echt het moeras ingegaan met het hele vraagstuk. Er was echt een heel krachtige aanpak nodig. De figuur NCG is een compromis geworden, maar het was het maximaal haalbare wat er op dat moment in zat.

Mevrouw **Kat** (D66):

Krachtig. Welk type bestuurder had de provincie als Nationaal Coördinator Groningen voor ogen?

De heer **Moorlag**:

Ik zeg eerst even het volgende over de verdere uitwerking. Naar mijn smaak hadden er bij de NCG wettelijke bevoegdheden en doorzettingsmacht moeten horen. Het gaat dus eerst om de positie. Het aanvullend akkoord dat we hebben gesloten, is heel moeizaam tot stand gekomen. De minister wilde

daar nog niet aan. Hij heeft heel lang in het spoor gezeten dat de NAM het probleem veroorzaakt en de NAM het probleem gaat oplossen. Dan gaat het dus helemaal via het civielrechtelijk spoor. Dus de minister moest al een bocht maken naar dat publieke spoor. Maar het was wel duidelijk dat de NCG iemand zou moeten zijn die én gevoel had bij Groningen, die het liefst wat geworteld was in Groningen, én de wereld van Den Haag kende, én slagkracht en een hoog energieniveau had, én de energiewereld kende.

Mevrouw **Kat** (D66):

U zei net: het ontbrak aan wettelijke bevoegdheden. Wat vond u dan toen, bij de start in 2015?

De heer **Moorlag**:

In het aanvullend akkoord was wel opgenomen dat dat verder onderzocht zou gaan worden. Wij hebben toen al erg gepleit voor de zogeheten "lex specialis". In onze beleving was wat hier speelde, eigenlijk een heel grote dorps- en stadsvernieuwingsopgave. En het kan wel, hè. Je kunt grote woningbestanden in betrekkelijk korte tijd aanpakken. Jan Schaefer heeft dat in Amsterdam gedaan. Bram Peper heeft dat samen met Riek Bakker in Rotterdam-Zuid gedaan. Daar lag ook een lex specialis onder. We hebben in de overleggen daar ook op gewezen. De verdere uitwerking was mij niet meer gegeven, want dat is gebeurd na mijn bestuursperiode. Maar ik vind dat dat in de verdere uitwerking jammer genoeg niet is uitontwikkeld.

Mevrouw **Kat** (D66):

Dat was wel uw inzet voordat de NCG van start ging? U heeft echt aangedrongen op bevoegdheden en een lex specialis? U zei: laten we dat gaan regelen? En het is dus uiteindelijk niet gebeurd omdat u een compromis moest sluiten?

De heer **Moorlag**:

Ja. Wat mij betreft was dit een figuur geweest die aanwijzingsmacht zou hebben en die tegen de NAM zou kunnen zeggen: en nou ga je dat doen. Wat mij betreft was er een eigenstandig budget gekomen. Ik moet echter constateren dat de Nationaal Coördinator als het ware met de bedelnap bij de ministeries en bij de NAM langs moest gaan. Dat was na mijn tijd, maar dat is allemaal toch wat suboptimaal gegaan, zeg ik heel voorzichtig. Dus eigenstandige bevoegdheden en een eigenstandig budget? Kijk, ik wist natuurlijk ook al wel dat dat aanvullend akkoord niet het einde was. Dat was weer een tussenstap. Dit was weer een volgende stap in die tocht

bergopwaarts met een kapmes door de jungle, kijkend of je uiteindelijk die heuveltop kunt bereiken. Maar dit was op dat moment het maximaal haalbare. En ik had de hoop dat die stap door verdere stappen gevolgd zou gaan worden.

Mevrouw **Kat** (D66):

U heeft het over "het maximaal haalbare". In hoeverre had u over de keuze voor de NCG contact met aardbevingsgemeenten?

De heer **Moorlag**:

Wij hebben daar veel contact over gehad. Dat aanvullend akkoord is ook weer door gemeenten en de provincie samen gesloten. Ik heb daarbij samen opgetrokken met Henk Bakker, de burgemeester van Bedum. Hij was toen de onderhandelaar namens de gemeenten.

We hebben gezocht naar een kandidaat. Bij ons in het provinciehuis rees het idee dat Hans Alders een goede kandidaat zou zijn. De minister had andere kandidaten op het oog. Wij hebben via twee lijnen contact opgenomen met de burgemeesters. De commissaris heeft contact opgenomen met Rodenboog en ik heb contact opgenomen met Emme Groot. Met hem had ik in het verleden veel opgetrokken. Nou, zij hebben dat verder gesondeerd en hebben dat ook gesteund. In een bestuurlijk overleg op 1 april 2015 is dat afgetikt. Daar was ook een delegatie van de gemeenten bij aanwezig. Volgens mij zat Henk Bakker daar namens de gemeenten aan tafel.

Mevrouw **Kat** (D66):

Kun je zeggen dat daarmee juist door de inzet van de gemeenten, in onderlinge samenwerking met de provincie, die keuze uiteindelijk is gemaakt?

De heer **Moorlag**:

Zeker. Anders had het ook nul komma nul kans van slagen gehad. Als gemeenten en de provincie niet unaniem met een kandidaat waren gekomen, was dat niet gelukt. Kamp had andere mensen op het oog. Dat is ook weer heel moeizaam gegaan met de minister, in telefonisch overleg dat ik samen met de commissaris had. Maar goed, dat schip hebben we de haven in weten te varen.

Mevrouw **Kat** (D66):

De heer Van den Berg verklaarde in zijn verhoor over de wettelijk

bevoegdheden het volgende. Als ze echt de wil hadden gehad, ook om financieel echt royaal recht te doen, dan hadden ze dat gewoon een succes kunnen laten worden.

De heer **Moorlag**:

Ja. Ja. Maar dan moet je eerst op waardenniveau op de goede lijn zitten. Ik ben dit verhoor begonnen met aan te geven dat wij vonden dat mensen in Groningen qua veiligheid, qua leefbaarheid, qua economisch perspectief niet slechter af mochten zijn dan mensen elders in Nederland. Ik vind dat nog steeds. Ik stel vast dat álles wat daarvoor geregeld moest worden, bevochten moest worden. Telkens kwamen dingen niet voor elkaar bij degenen die daartoe bevoegd waren. Dat is de minister, en dat is trouwens ook de Tweede Kamer. Over de Kamer wil ik zo meteen nog wel iets zeggen als u mij dat toestaat. Het kwam niet voor elkaar. Voor mij persoonlijk is dat heel frustrerend geweest; het heeft mij ongelofelijk veel energie gekost. Maar dat telt niet. Wat wel telt, is hoe schadelijk dat is geweest voor de Groninger samenleving. Nogmaals, de minister wist in juli al hoe lang zo'n versterkingsopgave zou duren. Ik heb hem in november die echt zeer uitgebreide mail geschreven. Ik heb gezegd: "Ik hoop dat het niet waar is wat ik daarin heb geschreven." Het is zó verschrikkelijk out of control gegaan. Dat vind ik onbegrijpelijk. Dat vind ik volstrekt onbegrijpelijk.

Mevrouw **Kat** (D66):

Stond het ontbreken van wettelijke bevoegdheden maatwerk in de weg?

De heer **Moorlag**:

Nou, nee. Maatwerk kun je juist leveren zonder wettelijke bevoegdheden. Kijk, puur discretionair was ook een optie geweest, zoals bij de Commissie Bijzondere Situaties. Geef een pot met geld en laat een aantal verstandige mensen de goede dingen doen. Het ging mij erom dat die enorme problemen die er waren in Groningen, en die tot op de dag van vandaag voortduren, met slagkracht zouden worden aangepakt. Dat is niet gebeurd.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Verwachtte u dat er weer "control" zou komen door de versterkingsoperatie naar de Nationaal Coördinator te verplaatsen?

De heer **Moorlag**:

Nee, absoluut niet.

Mevrouw **Tielen** (VVD):
Wat was uw verwachting wel?

De heer **Moorlag**:

Nee, absoluut niet. Naar mijn smaak zou er een alternatief moeten komen voor die versterkingsoperatie. Die operatie was onhaalbaar en onuitvoerbaar; ik heb u dat voorgerekend. In tijd was die versterkingsoperatie niet te realiseren. Je had daar een alternatief voor moeten ontwikkelen. We hebben in het aanvullend bestuursakkoord de afspraak gemaakt dat daar een commissie naar zou gaan kijken. Dat was nog een hele strijd, want de minister wilde in die commissie eigenlijk alleen maar technici hebben. Wij wilden daar ook een stevige bestuurlijke component in hebben. Die commissie had moeten kijken naar een alternatief. Er lagen wel bouwstenen voor alternatieven. Als er zo'n dilemma ligt, waarbij je weet dat iets niet uitvoerbaar is, ga dan in gesprek met die Groninger samenleving. Ga niet alleen met bestuurders in gesprek, maar ook met de samenleving. Wees eerlijk naar mensen. Zeg: "Wij moeten u veiligheid bieden, maar wij kunnen dat niet." Het stond als een paal boven water dat dit binnen een aanvaardbare termijn niet gerealiseerd kon worden. Had dat erkend. En een alternatieve aanpak was wel denkbaar; dat is helemaal niet zo ingewikkeld.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

We hebben het al een paar keer gehad over de samenwerking tussen de provincie en de aardbevingsgemeenten. In hoeverre was de problematiek in de verschillende gemeenten nou verschillend?

De heer **Moorlag**:

Daar zaten grote verschillen in. Loppersum had van oudsher en al langjarig te kampen met die problematiek. Maar ik noem als voorbeeld ook de positie van de stad Groningen. De stad Groningen heeft heel lang gedacht: wij moeten ver blijven van die aardbevingen, want anders ontstaat er een stigma dat de stad deel uitmaakt van het rampgebied. Dijsselbloem heeft er in zijn verhoor ook iets over gezegd. Maar dat was niet langer houdbaar na die beving van 30 september 2014. Bij de Hanzehogeschool vielen beeldschermen van het bureau af. Dus die aardbevingen en die scheuren gingen ook de gemeente Groningen in. De gemeente Groningen is zich toen ook actiever gaan opstellen. Er kwam daar ook een nieuwe burgemeester, Peter den Oudsten. Hij bemoeide zich echt met veel power met dit dossier.

In het aanvullend bestuursakkoord zijn ook separate afspraken opgenomen voor specifieke problematiek in de stad Groningen.

En wat was verder de verhouding tussen de gemeenten? Tegelijkertijd speelde er ook allerlei discussies over gemeentelijke herindeling en was er ook veel positioneel gedoe.

Mevrouw **Tielen** (VVD):
Wat betekent dat dan?

De heer **Moorlag**:

Ja, er was veel positioneel gedoe. Ik heb wel bewondering voor de commissaris. Hij heeft er heel veel tijd in gestoken om de gemeenten bij elkaar te halen. Wij hadden in dat najaar van 2014 en begin 2015 ik denk wel tweewekelijks een overleg met burgemeesters in de rechtbank van het provinciehuis.

Mevrouw **Tielen** (VVD):
Daarbij waren de commissaris, u en de burgemeesters van de gemeenten?

De heer **Moorlag**:

Ja. En eerlijk gezegd vond ik dat weleens frustrerend. Ik dacht: jongens, er moet tempo worden gemaakt. Ik raakte ook weleens wat geïrriteerd als burgemeesters zeiden: we hebben besloten om over dit besluit nog twee weken na te denken. Dan zat er wel weer irritatie bij mij. Dan dacht ik: potverdorie, er moeten meters gemaakt worden. Ik had ook weleens de gedachte: we kunnen ons niet laten leiden door het tempo van de slakken. Als je telkens helemaal tot in detail consensus moet bereiken, gaat dat ten koste van je slagkracht. Dus er was wel spanning tussen enerzijds de boel bij elkaar houden, en anderzijds tempo maken.

Mevrouw **Tielen** (VVD):
De spanning zat dus op het tempo. Zat er ook spanning op inhoudelijke onderwerpen waarbij er verschillen van inzicht waren?

De heer **Moorlag**:

Ja, zeker. En soms speelden daarbij ook heel legitieme belangen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):
Kunt u daar een voorbeeld van geven?

De heer **Moorlag**:

Ik noem een heel concreet voorbeeld. We hadden een waardevermeerderingsregeling: 125 miljoen. Dat was trouwens ook al iets waarbij EZK tegenstribbelde. Daar zei men: nou, begin eerst maar eens met een pilot van 5 miljoen. Nee. 50 miljoen. Nee, we willen het geld in één keer hebben. Later is wel gebleken hoe funest het is en hoe er rijen ontstaan als je een regeling openstelt terwijl er onvoldoende budget is. Maar dat terzijde.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

U verwijst nu naar begin dit jaar, maar we gaan weer terug naar uw periode.

De heer **Moorlag**:

Ja. Het ging over 125 miljoen. In het aanvullend bestuursakkoord moest de scope van het akkoord uitgebreid worden met een aantal gemeenten. De heer Rodenboog maakte zich daar terecht zorgen over. Hij zei: als dat uit het budget van het eerste akkoord moet komen, dan moet hetzelfde bedrag over een veel groter gebied worden verdeeld. Dat is een heel legitiem belang, dus daar zijn ook aanvullende afspraken over gemaakt. Ik vind het wel jammer dat die regeling niet direct open werd gesteld voor de gemeente Groningen. En natuurlijk speelt altijd de klassieke tegenstelling tussen Stad en Ommelanden. Ja, daarbij gaat het over kleine gemeenten en een grote gemeente.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Wat was uw rol als gedeputeerde bij dat soort tegenstrijdigheden of belangentegenstellingen? Wat was de rol van de provincie?

De heer **Moorlag**:

Ervoor zorgen dat er recht aan werd gedaan. In het aanvullend akkoord is ook opgenomen dat het niet ten koste mag gaan van de initiële zeven gemeenten. Er is een separaat arrangement voor de stad gekomen, als bijlage bij dat aanvullend akkoord.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Dus namens de gemeenten en de provincie heeft u geprobeerd om die regeling beter te maken.

De heer **Moorlag**:

Ja, zeker. Het blijft altijd een belangenstrijd. Wat voor de een evenwichtig is,

is voor de ander misschien niet evenwichtig genoeg. Soms lijkt het wel een beetje op politiek, hè.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Wat waren de verschillen tussen de belangen van de provincie en die van de aardbevingsgemeentes? Hoe heeft u dat ervaren?

De heer **Moorlag**:

Volgens mij is dat belang gelijkgericht. Volgens mij wilde iedereen in dat dossier het beter maken voor de mensen in Groningen. Dat geldt voor gemeentelijke bestuurders en dat geldt voor provinciale bestuurders.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

U zegt: gelijkgericht. Waren er dan geen momenten waarop u dacht: maar nu gaan we toch met elkaar in ...

De heer **Moorlag**:

Dat is zo. Het kan op het niveau van de inhoud gebeuren. Krijgt het ene wel voldoende aandacht? Krijgt het andere onvoldoende aandacht? Het kan ook door stijlverschillen ontstaan, hoor. Er waren ook wel gemeenten die er moeite mee hadden dat ik er af en toe wel redelijk hoekig en ongepolijst in ging. Maar mijn overtuiging was ook wel dat dit ging om energiepolitiek. En energiepolitiek is mondiale politiek. Energiepolitiek is knetterharde politiek. U moet zich goed realiseren dat voor grote energiemaatschappijen Groningen misschien maar een piepklein stipje op de kaart is. Die maatschappijen hebben teerzandvelden in Canada. Zij hebben olievelden op Sachalin, in Nigeria. Ik denk dat dat ook wel verklaart waarom de aandeelhouders van de NAM zo beducht waren voor hun juridische controle. Zij dachten: als wij in Groningen iets gaan honoreren voor leefbaarheid, dan kan ons dat misschien op een ander continent wel gaan opbreken.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

U zei al dat u ook het gevoel had dat dingen snel moesten gaan. U zei, als ik het goed heb gehoord: we moeten ons niet laten leiden door het tempo van de slakken. Wat deed u eraan om uw tempo aan te houden?

De heer **Moorlag**:

Ik ben in hoog tempo bezig geweest om overal probleem- en urgentiebesef te kweken. Ik deed dat wel zo veel mogelijk in gemeenschappelijkheid. Voor het aanvullend akkoord heb ik samengewerkt met Henk Bakker van de

gemeente Bedum. Om ons te oriënteren op die figuur van NCG of deltacommissaris ben ik samen met Jacques Wallage naar Wim Kuijken geweest. Maar we hadden in het college wel een beetje een rolverdeling. De commissaris is ook vertrouwenspersoon naar de burgemeesters toe. Dat is ook zijn rol. Dus de commissaris had veel oog voor het proces, en ik was wat meer een inhoudelijke klussenboer.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Wat was er nou de verklaring voor dat de "slakken" het tempo wellicht niet bij konden benen?

De heer **Moorlag**:

Ik zei al: als je met zeven gemeenten afstemming moet bereiken en iedereen vindt er wat van, dan kost dat tijd. Ik heb daar begrip voor. Soms had ik ook wel het idee dat voor sommigen het hele vraagstuk ook wel "too big to handle" was. Ik heb zelf ook dat gevoel gehad.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Wat bedoelt u daarmee?

De heer **Moorlag**:

Dit is zo veelomvattend en zo complex. Ik heb u verteld dat ik na die bijeenkomst van die stuurgroep NPR ook helemaal van de kaart was. Ik had het idee dat het over me heen spoelde. En ik snap dat dat ook bij andere bestuurders zo speelde.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

U zei dat rond die herindeling een soort positiespel ontstond. In hoeverre heeft dat invloed gehad op het tempo of de inhoud van de besprekingen?

De heer **Moorlag**:

Dat weet ik niet. Ik heb bij die herindeling niet aan Kremlinwatcherij gedaan of zo. Ik heb er niet bij gezeten en gedacht: als die met de pink beweegt, begint die met de wenkbrauwen te fronsen. Nee.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Het was een factor, maar u heeft er verder geen kleur bij.

De heer **Moorlag**:

Nee.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

In hoeverre is er nou iets veranderd door de paar jaren heen waarin de gemeenten en de provincie dit traject liepen? Is het meer? Is het minder?

De heer **Moorlag**:

Ik heb daar te weinig eigen waarneming bij. Ik vind dus dat ik daar terughoudend in moet zijn. Op enig moment ben ik gestopt als bestuurder.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Maar was er in uw periode door de tijd heen verandering bij de samenwerking tussen de provincie en de gemeenten, en tussen de gemeenten onderling?

De heer **Moorlag**:

Ik zei al: op enig moment is dat contact wel geïntensiveerd. De commissaris heeft dat met name gedaan. Hij heeft toch in een hogere frequentie de burgemeesters bij elkaar gehaald in het provinciehuis. Je merkte wel dat het tempo voor sommigen soms wel wat hoog lag. Dat gaf ook weer aanleiding tot irritatie. Er is een spanning tussen enerzijds iets voor elkaar zien te krijgen, en anderzijds wachten tot je maximale consensus hebt.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Zijn er momenten geweest waarop u het gevoel had dat de andere betrokken partijen, zoals het ministerie of de NAM, probeerden de eensgezindheid in het gebied ter discussie te stellen?

De heer **Moorlag**:

Ja, dat denk ik wel. Ik had wel het vermoeden dat de minister de bedoeling had om het gebied zo klein mogelijk te houden.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Bedoelt u: fysiek zo klein mogelijk?

De heer **Moorlag**:

Ja. Hij was primair gericht op de gemeente Loppersum. Voor ons is de overweging geweest: waar hebben die bevingen impact? Die KNMI-cirkels zijn daar leidend in geweest. Ook de commissie-Meijer heeft dat beschreven. Na die beving van 30 september 2014 moest dat gebied groter worden gemaakt.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Zijn er momenten geweest waarop u vooral voor de belangen van de provincie stond? "Ik sta nu vooral voor de belangen van de provincie. De belangen van de gemeenten zijn voor mij nu even wat minder belangrijk. Ik ga nu deze kant op."

De heer **Moorlag**:

Nee. Als u mij één punt kunt duiden waar dat een rol zou kunnen hebben gespeeld, dan ben ik u dankbaar. Ik zou u dankbaar zijn als u zo iets zou kunnen aanwijzen. Ook bij die budgetten en die middelen was dat zo. Zij waren bedoeld voor het oplossen van knelpunten in de gemeenten. Ik noem het voorbeeld van de Dijkstraat in Appingedam, waar het winkelbestand met leegstand kampt. De burgemeester wil heel graag dat de HEMA, die verder aan de rand is, naar het midden wordt verplaatst. Als je dat dan voor elkaar weet te krijgen, is zo'n gemeente daarbij gebaat.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Hoe belangrijk vond u het zelf dat de gemeenten en de provincie allemaal die ene lijn aanhielden?

De heer **Moorlag**:

Ja, dat was belangrijk, want je liep het risico dat je uit elkaar gespeeld zou worden. Ik heb het voorbeeld genoemd over de NCG. Toen de commissaris maar "nee" bleef zeggen, zag ik de minister bijna smekend naar Albert Rodenboog kijken. Hij dacht: val jij me maar bij dan. Dus ja, dat was waarneembaar. Maar op dat moment was het front gesloten. Het heeft met name de commissaris weleens heel veel moeite gekost om dat voor elkaar te krijgen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

U zegt: het was heel belangrijk. Kunt u mij nog één reden geven waarom u dat zo heel belangrijk vond?

De heer **Moorlag**:

Omdat je anders het risico loopt dat je uit elkaar gespeeld zou worden. Het was ook weleens heel ingewikkeld, hoor. Ik vond dat de provincie en de gemeenten samen een countervailing power moesten zijn naar dat grote, machtige ministerie en naar zo'n grote mijnbouwer. Wij draaiden in Groningen met een heel klein clubje, met een beperkt aantal ambtenaren. Ik weet nog dat ik tegen Albert Rodenboog, de burgemeester van Loppersum,

en Emme Groot, de burgemeester van Delfzijl heb gezegd: jongens, kunnen we dat niet wat robuuster maken? Ik zei: als nou elke gemeenten een halve fte levert, dan kunnen we onze staf wat uitbreiden. Dat is jammer genoeg niet gelukt.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Wat moest het voor u opleveren om met elkaar meer stafkracht te krijgen?

De heer **Moorlag**:

Niet voor mij moest het wat opleveren, maar voor ons moest het meer slagkracht opleveren, meer countervailing power.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Meer tegenkracht.

De heer **Moorlag**:

Ja.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Want wat moest die tegenkracht dan opleveren?

De heer **Moorlag**:

Een goede aanpak voor Groningen. Het was van evident belang dat die problemen in Groningen opgelost moesten gaan worden. En dat ging niet vanzelf. Alles, echt alles moest worden bevochten. Alles!

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Wat wilde het Rijk hier dan bereiken? Hoe schat u dat in?

De heer **Moorlag**:

De boel klein zien te houden.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Fysiek klein?

De heer **Moorlag**:

Ja. Qua gebied klein, qua budgetten klein. Men wilde niet meer doen dan nodig was. Ik zei al: op waardenniveau was er geen gemeenschappelijkheid. Aan ons kleeft ook weleens het aureool dat wij om geld kwamen vragen. Ja, waarom doen we dat? Wij willen dat mensen in Groningen niet slechter af zijn dan mensen elders in Nederland. Dat rechtvaardigde gewoon inzet van

middelen. Groningers voelen zich al zo vaak tweederangsburgers, hè. Er zit ook nog heel oud zeer over de aanwending van de gasbaten. Het is bij wet geregeld dat die baten in de nationale kas gaan. In Texas is dat anders. Als we in Groningen het regime van Texas hadden gehad, waren alle Groningers steenrijk geweest. Die gasopbrengsten kwamen deels in het Fonds Economische Structuurversterking. 1% van die opbrengsten is in Noord-Nederland besteed, dus niet alleen in Groningen, maar in alle drie de noordelijke provincies. Van de opbrengsten is 1% daar besteed. Het overgrote deel is in het westen besteed. Dat sentiment speelt dus ook. We voelden ons niet echt gezien. Ik vind dat de mensen in Groningen echt fors tekort is gedaan.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Helder. Mijnheer Van der Lee heeft nog een aantal vragen voor u.

De **voorzitter**:

Ook in het kader van de waarheidsvinding en de reconstructie die wij maken, wil ik toch nog een aantal vragen stellen. Ik ga weer even terug naar het begin, naar de periode voorafgaand aan de commissie-Meijer. De uitspraak van de commissaris van de Koningin over de 1 miljard leverde ook wat publieke discussie op. Ook de burgemeester van Groningen roert zich. We hebben gisteren de heer Vos gehoord. Hij was zo gefocust op de winning dat hij sprak over "spiegeltjes en kraaltjes". Is er in die periode door u iets ondernomen om anderen, in uw partij, maar ook daarbuiten, te overtuigen van het belang van het goed op de kaart krijgen van aandacht voor dit onderwerp, dus voor leefbaarheid en de economische toekomst?

De heer **Moorlag**:

Allereerst. Ik moet de neiging om te gaan vloeken echt onderdrukken. "Spiegeltjes en kraaltjes." Ik heb zo-even al gezegd dat wij streefden naar oplossingen voor mensen. Daar is geld mee gemoeid. Wij vonden dat de urgentie van de problematiek hoog was. Dat gold zowel voor de veiligheid, als voor de gevolgen voor de economie en de leefbaarheid van het gebied. Wij vonden dat dit onvoldoende serieus werd genomen. De commissaris heeft een steen in de vijver gegooid. Dat is ook het paradoxale. Je moet stenen in vijvers gooien en je moet problemen breed uitventen om in Den Haag enige mate van probleem- en urgentiebesef te krijgen. Ik vond dat weleens heel lastig, want ik wist ook dat je daarmee de onrust onder inwoners vergroot. Als je maar blijft benadrukken dat het gevaarlijk is, vergroot je de onrust. Dus ik denk dat sommigen daar een beetje primair op

hebben gereageerd. Ik noem de toenmalige burgemeester van Groningen, en ook in de Kamer is er badinerend op gereageerd. Je kunt zeggen: is het wel zo slim geweest? Nou, in elk geval was er een steen in de vijver gevallen, om ook zichtbaar te maken hoe groot dat probleem was en welke middelen daar misschien wel mee gemoeid waren. Uiteindelijk is het een zware onderschatting gebleken. Gezien wat er in de afgelopen jaren is besteed in het gebied, was het bedrag dat de commissaris toen heeft genoemd een heel bescheiden bedrag.

De voorzitter:

Nu wil ik weer even met u teruggaan naar de finale fase van de onderhandelingen over het bestuursakkoord, rond de jaarwisseling van 2013 op 2014. U was ook al een ervaren onderhandelaar voordat u gedeputeerde werd. Wat was nou de analyse van de partij waarmee onderhandeld werd, in casu de minister?

Ik licht dit toch even toe. Er spelen op dat moment meerdere dingen. Er komt een nieuw winningsbesluit aan. Dat heeft u zelf ook verklaard. U bent zelf aan het onderhandelen. We hebben gezien dat op 23 december 2013 het NRC publiceert over de recordwinning waar sprake van was. Daar worden op 2 januari ook Kamervragen over gesteld. Die recordwinning is dus al enigszins bekend. Speelden die andere twee elementen, namelijk de hoge winning van dat jaar, maar ook het winningsbesluit dat eraan zat te komen, op enigerlei manier een rol in de gesprekken die u heeft gevoerd?

De heer Moorlag:

Nee. Nee. We hebben daar echt een waterdicht schot in gezet. Trouwens, er stond ook zo'n schot in de verantwoordelijkheidsverdeling binnen het college. Ondergrond, maar ook het beoordelen van het winningsbesluit en het wel of niet instellen van beroep, zaten niet in mijn portefeuille maar in die van mijn collega Bote Wilpstra. Dus dat hebben wij met opzet buiten haken gezet. Ik snap wel dat in de Haagse werkelijkheid snel appels met peren worden vergeleken om uiteindelijk knollen voor citroenen te kunnen verkopen. Maar wij hebben dit echt separaat gehouden. De commissaris heeft letterlijk tegen de minister gezegd: "Henk, over die winning moet je een verstandig besluit nemen." Ik heb eerder ook al gezegd: ik kon allerlei particuliere opvattingen hebben over wat verstandig is, de commissaris kon er opvattingen over hebben, maar het SodM was voor ons daarin maatgevend.

De **voorzitter**:

U zei wel dat u in de periode dat u gedeputeerde was, wel via partijpolitieke lijnen aandacht heeft gevraagd voor de winning.

De heer **Moorlag**:

Ja.

De **voorzitter**:

We hebben gezien dat men in het winningsbesluit dat dan in januari naar buiten komt, op een winningsplafond van 42,5 miljard uitkwam, ook vanwege financiële motieven en ook vanwege interventies van de minister van Financiën. Was u daarvan op de hoogte? Heeft u geprobeerd ...

De heer **Moorlag**:

Nee.

De **voorzitter**:

... daar invloed op uit te oefenen?

De heer **Moorlag**:

Nee, toen niet. In die periode, in de aanloop naar dat winningsbesluit, heb ik contact gehad met Diederik Samsom. Dat heb ik u verteld. Daarbij ging het erom dat wij er niet door kwamen. In 2015 is er veel intensiever contact geweest. Toen zag je ook dat alles out of control ging, dat het draagvlak voor gaswinning verminderde en dat problemen niet werden aangepakt. Ik heb toen een aantal malen contact gehad met Benschop van Shell. Dat heb ik u verteld. Ik ben naar het bewindspersonenoverleg geweest. Na afloop heeft Jeroen Dijsselbloem mij gevraagd om hem nauwgezet op de hoogte te houden van die onderhandelingen met het Rijk. En hij heeft mij op enig moment ook nog teruggekoppeld dat hij tegen de minister van Economische Zaken heeft gezegd: "Joh, je moet overeenstemming zien te bereiken met de regio. Wat wil je anders met die versterking? Wil je soms met bulldozers en de mobiele eenheid het gebied in als er geen overeenstemming is met de regio?"

Ik ben in januari 2015 op het ministerie van Financiën geweest. Daar heb ik gesproken met Dijsselbloem en Samsom. Ook door de noordelijke Kamerleden binnen de fractie werd er veel druk gezet op het naar beneden brengen van die gaswinning. Dat heeft geresulteerd in een paar dingen. Ik heb op enig moment mijn volledige politieke gewicht in de strijd gegooid. Zo

veel is dat niet, maar er speelden ook verkiezingen. Ik heb gezegd: "Jongens, hoe moet ik in godsnaam als lijsttrekker die verkiezingen in? Dat kan zo niet en dat doe ik ook niet." Er is toen volgens mij op maandag 9 februari Torentjesoverleg gevoerd. Na afloop heeft Samsom mij gebeld en verteld dat de uitkomst daarvan was dat de gaswinning naar beneden ging, met een bandbreedte tussen 33 miljard en 35 miljard en 2 miljard in het geval van een koude winter. En hij zei dat dat het maximaal haalbare was. Het heeft daarbij volgens mij zo'n beetje tegen een kabinetscrisis aan gezeten. Dus er is wel stevige pressie uitgeoefend om die gaswinning naar beneden te krijgen, niet alleen door mij, maar ook door al die andere partijgenoten in de provincie en ook door de noordelijke Kamerleden.

De **voorzitter**:

Ja. Maar het zwaartepunt lag uiteindelijk meer in 2015 dan in die fase ...

De heer **Moorlag**:

Nee, daarvoor gebeurde dat ook wel. In 2015 werd het veel urgenter, maar daarvoor liep het met name via de Tweede Kamer. Ik ben wel redelijk rolzuiver. Ik vind niet dat wij over het niveau van de gaswinning kunnen gaan onderhandelen met leden van het kabinet. Het kabinet is de uitvoerende macht. De Tweede Kamer is de controlerende macht, dus daar richtten de pijlen zich met name op. En ik hoefde mensen als Henk Nijboer en Tjeerd van Dekken niet uit te leggen dat die gaswinning naar beneden moest.

De **voorzitter**:

Zij zijn beiden noordelijke Kamerleden.

De heer **Moorlag**:

Ja. Zij kwamen ook in het gebied. Zij kwamen ook bij mensen over de vloer die het water tot aan de lippen stond.

De **voorzitter**:

Helder. Ik ga toch nog even terug naar 17 januari 2014. Dan komen in één brief het winningsbesluit, het bestuursakkoord en in een voetnoot ook de hoge winning aan de orde.

De heer **Moorlag**:

Ja.

De voorzitter:

De minister gaat die dag ook naar Loppersum en de ontvangst is ... heftig. De burgemeester moest zelfs de ME inzetten. Wist u dat het winningsbesluit en het bestuursakkoord op een en hetzelfde moment gecommuniceerd zouden worden?

De heer Moorlag:

Dat lag wel in de rede. Ik denk dat de minister er belang bij had om een eenpansgerecht aan de Tweede Kamer uit te serveren. En ik denk ook dat het vooruitzicht ... Laten we wel wezen, ik denk dat het voor de minister wel van belang was om een akkoord met de regio te hebben over het flankerend beleid. De minister had daar wel een belang bij; dat was wel duidelijk. Het geeft ook een slecht beeld als er heel veel verdeeldheid is. Maar telkens als zo'n akkoord eenmaal was gesloten, ook in 2015, gingen wij er vol gas voor dat die gaswinning naar beneden moest. Maar dat liep wel via de fractie in de Tweede Kamer.

De voorzitter:

Ik weet niet of u bij die bijeenkomst in Loppersum was. Wat is uw analyse? Wat maakte dat die reactie nou zo heftig was? Zat dat in het winningsbesluit? Zat het erin dat nu duidelijk werd hoe hoog de winning in het vorige jaar was geweest? Was er ook teleurstelling over het bestuursakkoord? Was het een combinatie? Was het de voorgeschiedenis?

De heer Moorlag:

Ik denk toch dat het die uitermate kille bejegening van Groningen vanuit Den Haag was. Er waren trouwens wel verschillende stromingen. Er waren mensen die echt heel boos waren. Zij stonden op de ruiten te bonzen. Tezelfdertijd was de Groninger Bodem Beweging daarna wel bereid om deel te nemen aan die dialoogtafel. Dus er zat boosheid, maar de héle Groninger samenleving was toen nog niet afgehaakt. Dat is later gebeurd. Toen is de Groninger Bodem Beweging ook uit die hele governance van de dialoogtafel gestapt.

De voorzitter:

Ik ga nog even terug naar dat moment in het najaar waarover u ook uitvoerig heeft verteld. Alles wat u meekreeg over de versterking liep, in uw woorden, "het moeras in". U gaat het gesprek aan met de minister en probeert daar ook over te onderhandelen. Ik vroeg mij even af in hoeverre een ander spoor van de versterking niet voor een deel dan ook weer

samenhangt met het al dan niet versneld verlagen van de winning. Want met een lagere winning zou je misschien een kleinere versterkingsoperatie nodig hebben. Is dat op die manier besproken? Zat de minister op die manier in de gesprekken die u met hem had?

De heer **Moorlag**:

U weet ook wel dat versneld verlagen geen soelaas biedt voor het acute probleem hier en nu in Groningen. Als je de gaswinning helemaal naar nul brengt, heb je nog tien jaar na-ijleffecten. Natuurlijk, je moet het probleem bij de bron aanpakken. Het voorzorgsprincipe houdt niet in dat je pas een besluit mag nemen nadat je tig onderzoeken hebt gedaan en je honderd procent zekerheid hebt. Nee, het voorzorgsprincipe houdt in: als er wetenschappelijk geen duidelijkheid is, dan moet je terughoudend zijn. Dat principe is natuurlijk grof geschonden. En met pijn in het hart moet ik vaststellen dat dat ook door de Kamer is geaccepteerd. Daarover wil ik zo meteen, als u mij het toestaat, ook nog wel iets zeggen.

De **voorzitter**:

Ik heb nog één andere vraag en dan gaan we even terug naar een collega. U vertelde dat u in het traject waar we het net over hadden, ook plaatjes, foto's liet zien over wat een versterking in de praktijk inhoudt. U liet die plaatjes ook zien aan de minister. En u zei dat zijn reactie vooral ontstemming was over het feit dat hem die plaatjes niet eerder waren getoond door zijn eigen ambtenaren. Kunt u iets meer vertellen over hoe dat ging?

De heer **Moorlag**:

Op 3 december, ik meen om negen uur of kwart over negen in de ochtend, hadden we dat overleg naar aanleiding van die mail van zes kantjes. Ik denk dat de minister ook wat slecht was voorbereid, want hij was in het buitenland geweest en hij was ook even ziek geweest; daar wil ik hem ook wel wat mee verontschuldigen. En ja, kijk, wij weten dat dit een minister was die altijd "in control" wilde zijn. En dan komen daar twee van die bestuurders uit Groningen die zeggen: "Joh, het is niet in control. Sterker nog, het is één grote bende." U heeft die mail ook gelezen die ik naar de minister heb gestuurd. Dan laten we hem die plaatjes zien. Daarop richtte de minister zich naar zijn ambtenaren. Dat was ook wel wat ongemakkelijk voor de commissaris en voor mij. De minister vraagt dan echt op een wat narrige toon aan die ambtenaren hoe het kan dat hij dat niet weet. En dat laatste vraag ik mij eerlijk gezegd ook af. Wij hadden die plaatjes uit de vrije

nieuwsgaring weten te krijgen. De minister had dus geen benul van de impact die die versterking zou hebben.

De **voorzitter**:

En kreeg de minister op dat moment nog een antwoord van zijn ambtenaren?

De heer **Moorlag**:

Het staat mij zo niet bij wat het antwoord was. Maar het was wel heel naar. Ik was er al een tijd mee bezig de geesten rijp te maken voor een andere aanpak en een aanvulling op dat bestuursakkoord. Dat ging toen helemaal mis, want het hoofd van de minister stond daar toen helemaal niet naar. De minister zei: nee, hoezo extra mandaat? Dat was ook ongemakkelijk voor Dierikx. En het was ongemakkelijk voor die onderhandelingen die voor die middag stonden gepland, in de veronderstelling dat er wel mandaat zou komen. Daar was Schotman bij aanwezig, daar was Dierikx bij aanwezig. Die doorbraak is pas later gekomen. Pas later is er beweging gekomen in de positie van de minister.

De **voorzitter**:

Ja. Ik geef het woord aan mevrouw Kat.

Mevrouw **Kat** (D66):

U bent een lange periode betrokken geweest bij het Groningse gasdossier, eerst als gedeputeerde en later als lid van de Tweede Kamer. U had het net over een eenpansgerecht voor de Tweede Kamer. Wat vond u en wat vindt u van de rol die de Tweede Kamer heeft ingenomen na de aardbeving in Huizinge?

De heer **Moorlag**:

Op dat punt wil ik aansluiten bij wat Jelle van der Knoop van de Groninger Bodem Beweging in zijn verhoor heeft gezegd en wat mevrouw Liesbeth van Tongeren gisteren in haar verhoor heeft gezegd. Ik vond het verhoor met Jelle van der Knoop heel pijnlijk. Hij voelde zich in de steek gelaten door de Kamer. U heeft er nog even empathisch op gereageerd en ging vervolgens door met die gescipte vragen. Maar Jelle van der Knoop legde de vinger precies op de zere plek. Hij legde de vinger precies op de zere plek, om twee redenen. In de eerste plaats: de Kamer is de hoogste macht in dit land. Dat heeft mevrouw Van Tongeren gisteren ook gezegd. Geen minister mag een euro uitgeven zonder toestemming van de Kamer. De Kamer heeft een

wetgevende bevoegdheid. En de vraag is: waarom heeft de Kamer niet het verschil ten goede voor Groningen kunnen maken?

En het tweede punt is het punt waar Van der Knoop op doelt. Kijk naar de Kamerdebatten die er hebben plaatsgevonden. Bij de eerste debatten kwamen de Groningers met bussen vol naar Den Haag. Er moesten stoelen in de hal van de Kamer worden gezet. Die mensen kwamen niet alleen met hun boosheid, met hun verontwaardiging, met hun zorgen en met hun angsten. Zij kwamen ook met de hoop, de hoop dat de Tweede Kamer het verschil zou maken. En waarom kwamen zij op enig moment niet meer? Omdat ze die hoop verloren hadden. Ze hadden de hoop verloren dat de Kamer hier ook daadwerkelijk het verschil zou kunnen maken.

En eigenlijk vind ik dat dat de centrale vraag van uw commissie zou moeten zijn. Die staat niet in uw opdracht. Het spijt mij dat ik in de fractie indertijd toen die opdracht voorbijkwam ... Maar de rol van de Kamer zou ook nauwkeurig onderzocht moeten worden. Het is even de vraag of u dat als commissie zou moeten doen. Vaak hoor je dan de uitspraak dat de slager zijn eigen vlees keurt. Maar die vraag waarom de Kamer niet het verschil ten goede voor Groningen heeft kunnen maken, de vraag die Jelle van der Knoop in zijn verhoor op tafel legde, is een heel legitieme en terechte vraag.

Mevrouw **Kat** (D66):

Wat zou u zelf met de kennis van nu anders hebben aangepakt?

De heer **Moorlag**:

Ik zou er dan nog wel harder en met meer energie in hebben willen vliegen. Ik had ook eerder een scherper beeld willen hebben van die versterkingsopgave. Tijdens dat eerste akkoord is er weliswaar stevig op geld gezet, maar iedereen had zo'n beetje het beeld dat het een kwestie van wat ankertjes en wat bouten zou zijn, en wat dingen die vastgezet zouden moeten worden. Men dacht: dat is de versterking. Dat beeld had ik toen ook. We hadden nog geen flauw idee van PGA's, van grondversnellingen, van dramatische normen. We hadden nog geen beeld van die aantallen. Ik heb u verteld hoe dat kwam. Het ging om 190.000 woningen, hè. Dat aantal was niet zo hoog omdat ik dat had verzonnen, maar het kwam simpelweg voort uit normen die deskundigen hadden opgesteld. En bij dat aantal van 190.000 woningen zaten nog niet eens de zogeheten categorie 3- en categorie 4-gebouwen. Daarbij moet u denken aan ziekenhuizen, aan verzorgingshuizen, aan onderwijsinstellingen. Die gebouwen zaten daar niet eens bij. Het is

gewoon een schande dat dat helemaal buiten beeld is gebleven, ook in die stuurgroep NPR.

Ik vind het ook jammer dat we dat niet goed over het voetlicht hebben weten te brengen in de Kamer bij dat debat van februari 2015. Dat debat werd een getallenbingo. Er zaten verkiezingen aan te komen. 30, 33, 20, helemaal stoppen; alles kwam voorbij. Maar bij die brief zat ook dat rapport van die stuurgroep NPR. Het werd daarin geraamd op 6,5 miljard. Daarbij ging het nog niet eens over industrie, over bruggen, over hoogspanningsleidingen, over de dijken. Dus buiten al die zaken om, ging het over 6,5 miljard. Ik weet het niet zeker, maar ik heb de indruk dat daar in dat debat geen woord aan gewijd is. Ik moet het mezelf kwalijk nemen dat ik dat niet voldoende over het voetlicht heb gebracht, maar het is misschien ook wel iets dat de Kamer ter harte mag nemen.

Mevrouw **Kat** (D66):

Ziet u dat ook als de grootste gemiste kans?

De heer **Moorlag**:

Er zijn zo veel gemiste kansen geweest. Ik snap bijvoorbeeld niet dat de NAM zo de eigen ramen heeft ingegooid; ik heb dat eerder ook al genoemd. Als mijnbouwer doe je het al snel slecht, maar om het nou zó slecht te doen. Ik kan er met mijn verstand niet bij.

Aan de andere kant maak ik me ook wel heel veel zorgen voor de toekomst. Ik maak me heel veel zorgen voor de toekomst. Ik heb mezelf weleens de vraag gesteld: hoe wordt er over 50 jaar of 100 jaar op deze periode teruggekeken? En hoe groot zal de kans zijn dat dat gas er in een dergelijke periode wél uit gaat? Eerlijk gezegd, ik ben daar heel cynisch over. Water stroomt naar het laagste punt. Toen de gasprijs op €300 per megawatt stond, was de dagwaarde van het gas dat in de grond zit meer dan 1.000 miljard. Op enig moment gaan hongerige ogen daarnaar kijken. Dan kun je zeggen: nee, die gaswinning is helemaal voorbij. Dat dachten we ook over kernenergie na Tsjernobyl. In 2011 leefde de aandacht voor kernenergie weer op. Toen kwam Fukushima en ebde de belangstelling weer weg. Maar kernenergie staat nu weer op de agenda.

Ik vind dat je echt naar wat-alsscenario's moet gaan kijken en ik vind dat dat ook een verantwoordelijkheid voor de Kamer is. Want dit kan weleens verrassend snel gaan, hoor. Stel je eens voor dat er een Amerikaanse

president naar onze minister-president gaat bellen. Stel dat die president zegt: "Joh, het gaat helemaal niet goed daar in Duitsland en het is helemaal out of control, dus draai die gaskraan open." En stel dat Scholz vanuit Duitsland zegt: "Joh, regel dat met die Groningers, want bij ons in Duitsland hebben we met de bruinkoolwinning ook complete dorpsgemeenschappen verplaatst." Ik ben daar heel cynisch over. Ik zie niet dat dat ... Het echt in scenario's denken is een soort taboeonderwerp. Dat vond ik ook bij die veiligheid. Iedereen zat monomaan op het spoor dat die woningen versterkt moesten worden. Als iets niet haalbaar en realiseerbaar is, dan moet je dat niet gaan doen en moet je ook over alternatieven gaan nadenken. Ja, ik maak me daar wel zorgen over. Ik ben bang dat Groningen dan weer in de steek wordt gelaten, dat het weer over Groningen heen valt en dat die gaskraan dan wél weer opgedraaid wordt.

Mevrouw **Kat** (D66):

Ziet u dan nog mogelijkheden om de situatie van Groningers te verbeteren?

De heer **Moorlag**:

Mentaal komt dit nooit meer goed. Nee. Er zal misschien wel een generatie overheen moeten gaan. Je zag de versterkingsoperatie richting het moeras gaan, en die operatie zit nu midden in het moeras. Hoeveel huizen zijn er versterkt? 600. 600 huizen zijn er versterkt. Dat is ook zo'n punt, hè. Tijdens de dialoogtafel van 8 oktober 2014 liet Schotman mij een notitie zien. Hij zei tegen mij: kijk, dit ga ik aan de minister voorstellen. Ik las: 1.500 woningen versterken in 2015. Een of twee dagen later is er een debat in de Kamer waarin de minister zegt: we gaan 3.000 woningen versterken. U heeft ook gesproken met de heer Hut. Had hij de manschappen om dat te doen? Bij voorbaat stond dat al vast. Dat gaat niet meer goedkomen.

Mevrouw **Kat** (D66):

U ziet dus op dit moment eigenlijk geen verbetering voor Groningers?

De heer **Moorlag**:

Van nature ben ik een optimist, maar het kost me wel heel veel moeite om hier optimisme op te brengen. Aan de andere kant zijn er ook wel Groningers die er wél goed uit zijn gekomen, hè. Zij hebben van de nood een deugd kunnen maken. Maar dat zijn doorgaans de mensen die zelfredzaam zijn, die zelf organiserend vermogen hebben en die door hun eigen individuele jungle heen weten te kappen. Zij hebben een mooi arrangement voor een nieuwe woning. Maar ja, die harde scheidslijnen, hè. Aan de ene kant van de

scheidslijn krijgen mensen een compleet nieuwe woning, en aan de andere kant ervan wordt de boel een beetje opgelapt. En iemand wordt blij gemaakt met het budget voor een nieuwe woning, maar tegelijkertijd blijkt dat de bouwprijzen 20% zijn gestegen. Dan is er weer discussie over de vraag of dat wel of niet gecompenseerd moet gaan worden. Moet die inwoner maar genoeg nemen met een kleinere of een soberder woning? Dat gaat tot op de dag van vandaag door. Ik vind dat de Kamer zich echt de vraag moet stellen: hoe kan het dat wij dit type problemen -- jargon daarvoor is "wicked problems" -- niet goed het hoofd kunnen bieden? Want dit speelt niet alleen met de gaswinning, maar ook met de toeslagenaffaire. Daar gaat het leed ook tot op de dag van vandaag door. En bij de stikstofproblematiek speelt het ook.

Mevrouw **Kat** (D66):

Daar is de enquête ook precies voor bedoeld. Dank.

De **voorzitter**:

Wij zijn uitgevraagd. Dank voor uw medewerking. Ik verzoek de griffier om de heer Moorlag naar buiten te geleiden.

Het volgende verhoor zal om 13.30 uur aanvangen. Dan zal de heer Meiborg hier zijn. Hij is directeur van een ingenieursbureau, heeft kennis van schade als gevolg van bodembewegingen en heeft ook gedupeerden bijgestaan in zaken. Ik zie u om 13.30 uur weer terug.

Sluiting 12.25 uur.